

Boplatser i Skölsta

Nyupptäckta förromerska miljöer i gravarnas skugga

Malin Lucas & Robin Lucas

Arkeologisk utredning etapp II samt arkeologisk förundersökning 2009
Fornlämning 135, 147, 148 (378 – 381) samt 187
Skölsta 1:18 samt Svia 3:5, 3:9, 8:1.1 och 8:1>2
Vaksala socken
Uppland

UPPLANDSMUSEET

Boplatser i Skölsta

Nyupptäckta förromerska miljöer i gravarnas skugga

Malin Lucas & Robin Lucas

Arkeologisk utredning etapp II samt arkeologisk förundersökning 2009
Fornlämning 135, 147, 148 (378 – 381) samt 187
Skölsta 1:18 samt Svia 3:5, 3:9, 8:1.1 och 8:1>2
Vaksala socken
Uppland

Omslagsbild: Treskeppigt hus framrensat vid yta 148 NO (Raä 380) och daterat till 510 – 390 f.Kr. Foto (fr. Ö): Robin Lucas, Upplandsmuseet.

Upplandsmuseets rapporter 2010:10

ISSN 1654-8280

Avdelningen för arkeologiska undersökningar

© Upplandsmuseet 2010

Planer: Malin Lucas & Robin Lucas. Samtliga planer har norr överst.
Allmänt kartmaterial: Copyright Lantmäteriverket. Ärende nr MS 2006/1674.

Upplandsmuseet, S:t Eriks gränd 6, 753 10 Uppsala
Telefon 018 – 16 91 00. Telefax 018 – 69 25 09
www.upplandsmuseet.se

Innehåll

Inledning	6
Bakgrund	6
Topografi och fornlämningsmiljö	6
Syfte och metod	8
Resultat	10
Upplägg	10
Yta 4, utredning etapp II	11
Yta 14, utredning etapp II	12
Yta 15, utredning etapp II	14
Yta 23, utredning etapp II	15
Yta 29, utredning etapp II	16
Yta 45, utredning etapp II	18
Yta 46, utredning etapp II	20
Yta 135, förundersökning	21
Yta 147, förundersökning	23
Yta 148 V (Raä 378, 381), förundersökning	25
Yta 148 N, förundersökning	31
Yta 148 SV (Raä 379), förundersökning	32
Yta 148 NO (Raä 380), förundersökning	36
Avslutande kommentarer	42
Sammanfattning	43
Administrativa uppgifter	46
Referenser	47
Litteratur	47
Muntliga uppgifter	47
Bilagor	48
Bilaga 1. Schakt och provrutor	48
Bilaga 2. Anläggningar	50
Bilaga 3. Fynd	52
Bilaga 4. ¹⁴ C-resultat	52

Inledning

Under perioden 26 oktober till 13 november 2009 utförde Upplandsmuseet en arkeologisk utredning etapp II samt en förundersökning på ett antal lokaler vid Skölsta i Vaksala socken.

Förundersökningarna genomfördes i anslutning till gravfälten Vaksala 135, 147 och 148 och utredningsgrävning på lokaler som utpekats som möjliga boplats- eller gravlägen vid den utredning etapp I som genomfördes på våren 2009. Undersökningen genomfördes på uppdrag av JM Bygg AB och Uppsala kommun efter beslut av länsstyrelsen (dnr 431-16174-08).

Bakgrund

Undersökningarna föranleddes av planarbete för detaljplan rörande Skölstaområdet. Området föreslås bli föremål för omfattande nybyggnation, där ett antal av cirka 350 nya småhus eller tomter skall tillskapas. I området planeras bland annat även nydragningar av vägar och VA samt etablerande av skola/förskola och ett utjämningsmagasin för dagvatten.

Området består idag av ett äldre sommarstugeområde, där ett stort antal av de tidigare fritidshusen omvandlats till permanentboende. I området bedrivs även jordbruk och boskapsskötsel.

De arkeologiska undersökningarna som nu genomförts föregicks av en utredning etapp I, vilken genomfördes som en fältinventering av ett knappt tio hektar stort område. Utredningen resulterade i att ett antal lokaler utpekades som möjliga boplats- eller gravlägen, där fortsatta undersökningar var en förutsättning för att säkerställa huruvida fornlämningar skulle komma att beröras av arbetsföretaget (Lucas 2009, s 8ff).

Topografi och fornlämningsmiljö

Det för exploatering aktuella området ligger i Vaksala socken, några kilometer öster om Uppsala. Mot väster består terrängen av åkermark som öppnar sig mot slättlandskapet. Åkermarken bryts här och var upp av större och mindre träd- och buskbevuxna impediment. En stor del av exploateringsområdet ligger i ett kuperat skogslandskap, huvudsakligen i dess östra delar men även mot norr. Flera höjdparter med berg i dagen och större block återfinns här men även i de östra delarna återfinns mindre partier med åkermark. Nivåerna skiftar från 35 - 40 m.ö.h uppe i den kuperade skogsmarken i öster, till 15 - 20 m.ö.h i åkermarken i väster.

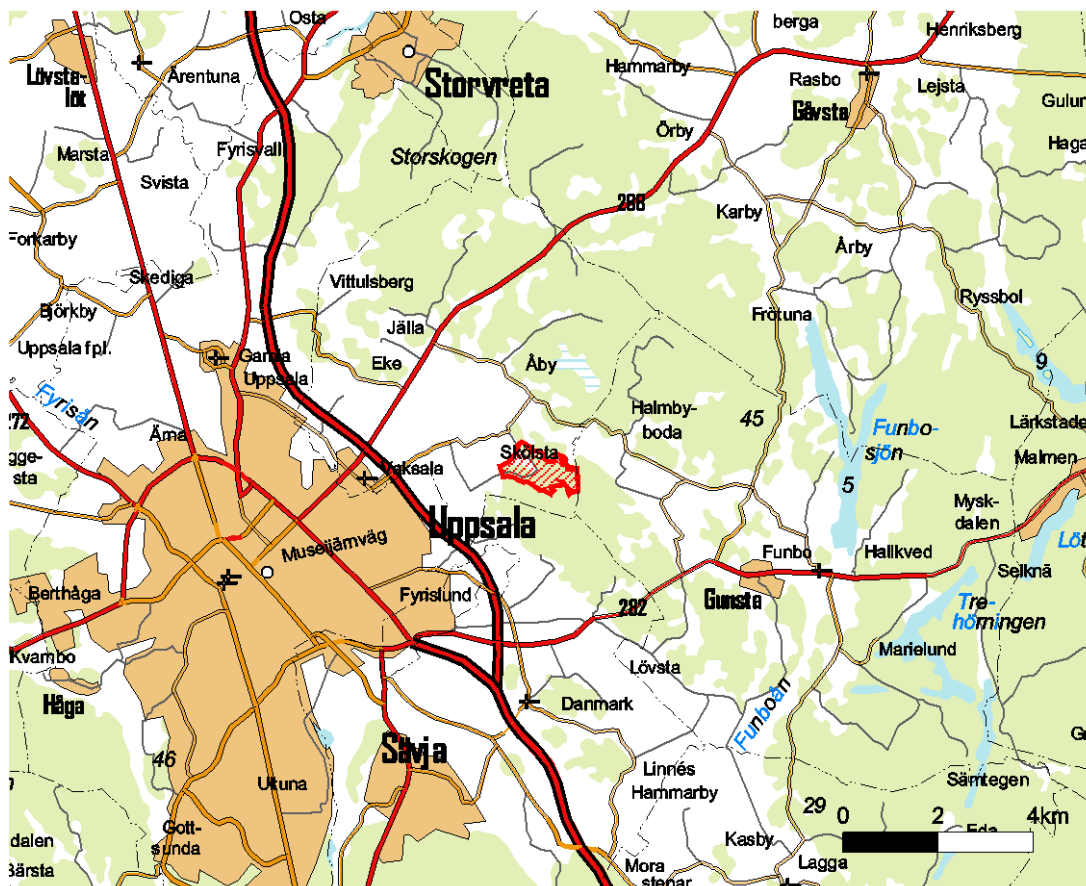
De områden som varit föremål för utredning och förundersökning återfinns både i det västra och det östra området. I öster genomfördes grävning, dels i åkermark och dels i skogsmark. I väster gjordes undersökningarna i åker- och betesmark, impedimentmark samt i en kraftledningsgata som troligen utgjort åkermark. Fornlämningarna som återfinns i området runt Skölsta utgörs huvudsakligen av gravfält, varav många ligger väster om det aktuella exploateringsområdet.

Inom området finns Vaksala 148:1, ett gravfält som sträcker sig över ett cirka 190 x 130 m stort område. På gravfältet finns ett antal av 45 runda stensättningar, 4 kvadratiska stensättningar samt en rest sten. Gravarna kan troligen allmänt dateras till äldre järnålder; den resta stenen och de kvadratiska stensättningarna indikerar definitivt detta. På gravfältet finns även en sentida lämning som utgörs av en cirka 30 meter lång och upp mot 3 meter hög stenmur, vilken har anlagts som kulfång till den

skjutbana som tidigare funnits i området och som diskuteras vidare under resultatavsnittet i denna rapport (se Yta 29, utredning etapp II). I närheten av gravfältet ligger på ett impediment i hagmark Vaksala 187:1 och 187:2, vilka utgörs av en kvadratisk respektive en rektangulär stensättning.

Ett annat större gravfält i anslutning till undersökningsområdet är Vaksala 147:1. Gravfältet, som är cirka 200 x 100 meter stort innehåller 90 lämningar, varav 2 högar, 80 runda stensättningar, cirka 7 närmast rektangulära stensättningar samt en rest sten.

Ytterligare ett gravfält ligger i direkt anslutning till undersökningsområdet. Vaksala 135:1 består av 60 lämningar. De utgörs av 50 runda och 10 rektangulära stensättningar.

Figur 1. Utsnitt ur terrängkartan med utrednings- och förundersökningsområdet markerat.

Inom exploateringsområdet finns en älvkvarnsförekomst, Vaksala 263:1. Dessa brukar oftast dateras till bronsålder men de förekommer även under järnålder.

I närområdet finns några skärvstensförekomster och även dessa brukar ges en generell datering till bronsålder men liksom älvkvarnar finns de även i järnåldersmiljöer. Skärvstenshögar kan förknippas med både boplatser och gravar.

I omgivningarna finns också några runstenar, varav de närmaste återfinns vid Jädra och Lunda i Vaksala socken.

Några arkeologiska undersökningar har gjorts i närområdet. Vid Svia genomfördes undersökningar 1932 av Ragnar Odencrantz. De undersökta lämningarna bestod av gravar, vilka troligtvis var belägna på Vaksala 136:1 och 144:1, nordväst och väst om det aktuella området. Undersökningarna resulterade i fynd av brända ben, keramik, järnfragment och knivar och gravarna kan med ledning av fynden ges en väldigt allmän datering till järnålder (ATA dnr 658/33). Gunnar Ekholm undersökte

1937 en grav som troligtvis var belägen på antingen Vaksala 147:1 eller 148:1. I graven påträffades keramik, fragment av järnnitar, delar av pärlor av glas och glasfluss samt brända ben. Även denna grav kan ges en allmän datering till järnålder (ATA dnr 3948/37 & SHM 21896).

Det aktuella exploateringsområdet ligger inom ägoområdet för såväl Skölsta som Svía i Vaksala socken. Namnet Skölsta finns omnämnt första gången 1349 och skrevs då Skølistum. Skölsta bestod under 1400- och 1500-talen av tre, tidvis fyra, gårdar av vilka en var av skattenatur och övriga av frälsnatur. Svía finns omnämnt för första gången år 1364 och skrevs då "Swiia". Byn bestod på 1500-talet av tre skattegårdar (DMS 1984 s 231ff).

Syfte och metod

Utredningsgrävningen genomfördes i syfte att klargöra eventuell förekomst av tidigare okända lämningar inom ytorna 4, 14, 15, 23, 29 och 46. Dessa beteckningar härrör från rapporten över den första utredningen (jfr Lucas 2009, s 15).

Förundersökningen syftade till att klargöra fornlämningens avgränsning och omfattning i anslutning till fornlämningarna RAÄ 135:1, 147:1, 148:1, samt 187:1-2.

Resultatet från såväl utredning som förundersökning kommer att fungera som underlag för Länsstyrelsens vidare handläggning av ärendet.

Undersökningsmetoderna skilde sig något åt beroende på vilka ytor som undersöktes. Vad gällde de möjliga stenålderslägena, ytorna 4, 14 och 45, så grävdes dessa för hand med hjälp av spade och skårslev. Undersökningarna genomfördes i form av rutgrävning av rutor som var 0,5 m² stora. Innehållet sållades bitvis med handsåll men då marken ställvis var mer eller mindre vattenbunden blev sållningen i realiteten begränsad. I stället grävdes rutorna med skårslev i högre omfattning än vad som varit fallet om sållningen hade fungerat mer tillfredsställande.

Utredningsgrävningarna på ytorna 15, 23, 46 och 148 N, som alla låg i brukad mark, skedde med hjälp av grävmaskin, varvid matjorden avlägsnades och utredningen på det möjliga gravläget på yta 29 skedde med hjälp av rutgrävning. På ytorna 15 och 23 användes en hjulburen grävmaskin, vilket i efterhand visade sig vara ett mindre lyckat val, då markens beskaffenhet gjorde att maskinen svårt att ta sig fram. På ytorna 46 och 148N användes en bandburen maskin.

Dokumentationen av grävda rutor och schakt inom utredningslokalerna skedde huvudsakligen med hjälp av GPS, undantaget var yta 46, som dokumenterades med totalstation i samband med dokumentationen för den anslutande yta 148 SV. Fotografering och skriftlig dokumentation skedde fortlöpande.

De fem förundersökningslokalerna (135, 147, 148 V, 148 NO och 148 SV) undersöktes med hjälp av bandburen grävmaskin. Beteckningarna syftar till de fornlämningar ytorna ansluter till (i fallet 148 även till väderstrecket; t.ex. 148 V = väster om RAÄ 148). Schakten grävdes inledningsvis med enkel skopbredd och i de fall lämningar påträffades kunde större ytor tas upp när så tycktes lämpligt, till exempel för att avgöra om lämningarna tillhörde en konstruktion. Ett urval av de påträffade anläggningarna grävdes i syfte att klargöra deras karaktär, fyndinnehåll och bevarandegrad men även för att samla material för ¹⁴C-datering. Anläggningarna grävdes till hälften, varefter profilerna dokumenterades på ritfilm. Förundersökningsschakten mättes in med totalstation i de fall då anläggningar framkom medan de helt tomma schakten mättes in med GPS.

Fotografering och skriftlig dokumentation skedde fortlöpande. Inmätt data vidarebearbetades i dokumentationssystemet Intrasis.

En enklare osteologisk analys av påträffat benmaterial har genomförts av Emma Sjöling vid SAU. Analysen genomfördes dels i syfte att få en allmän härledning i vilka

arter som fanns representerade i området, dels för att avföra eller bestyrka möjligheten att humanosteologiskt material fanns i materialet, med tanke på närheten till gravfält, speciellt Vaksala 148. Analysen omfattade i princip endast art- och benslagbestämning.

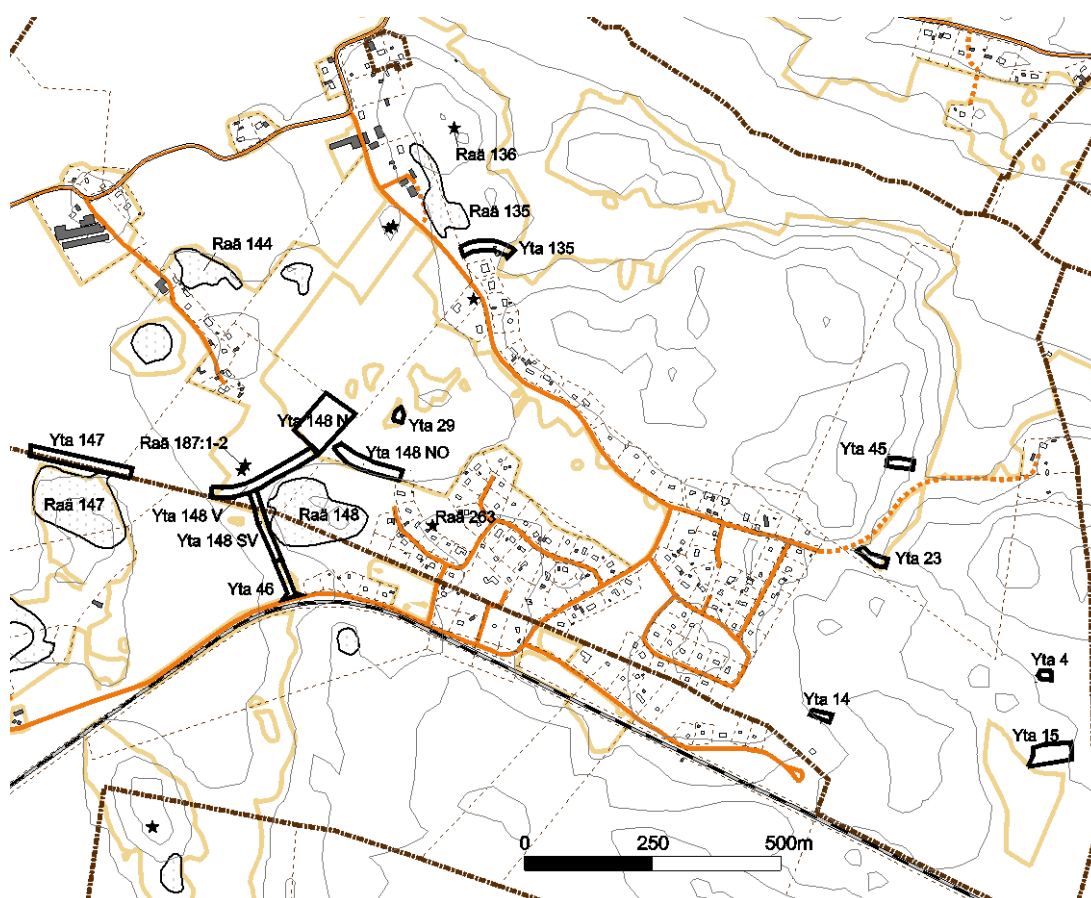
På grund av tidsbrist vid rapportarbetet prioriterades en snabb datering av de framkomna lämningarna framför artbestämning av virket, varför ingen vedartsanalys genomfördes. Analys av ¹⁴C-proven genomfördes av Göran Possnert, Ångströmlaboratoriet. Resultatet av analysen redovisas i texten kalibrerade till 1 sigma (kal. 1 Σ).

Resultat

Upplägg

Redovisningen av resultaten kommer att för tydlighetens skull att göras för respektive yta och i nummerordning. Redovisningen för respektive yta är uppdelad i ett inledande och ett avslutande avsnitt. Under rubriken *Beskrivning* redogörs först för platsen och de genomförda arkeologiska arbetena, samt framkomna lämningar, fynd och eventuella analysresultat. Under rubriken *Bedömning* redogör för och motiverar Upplandsmuseet sin tolkning av aktuell lämning.

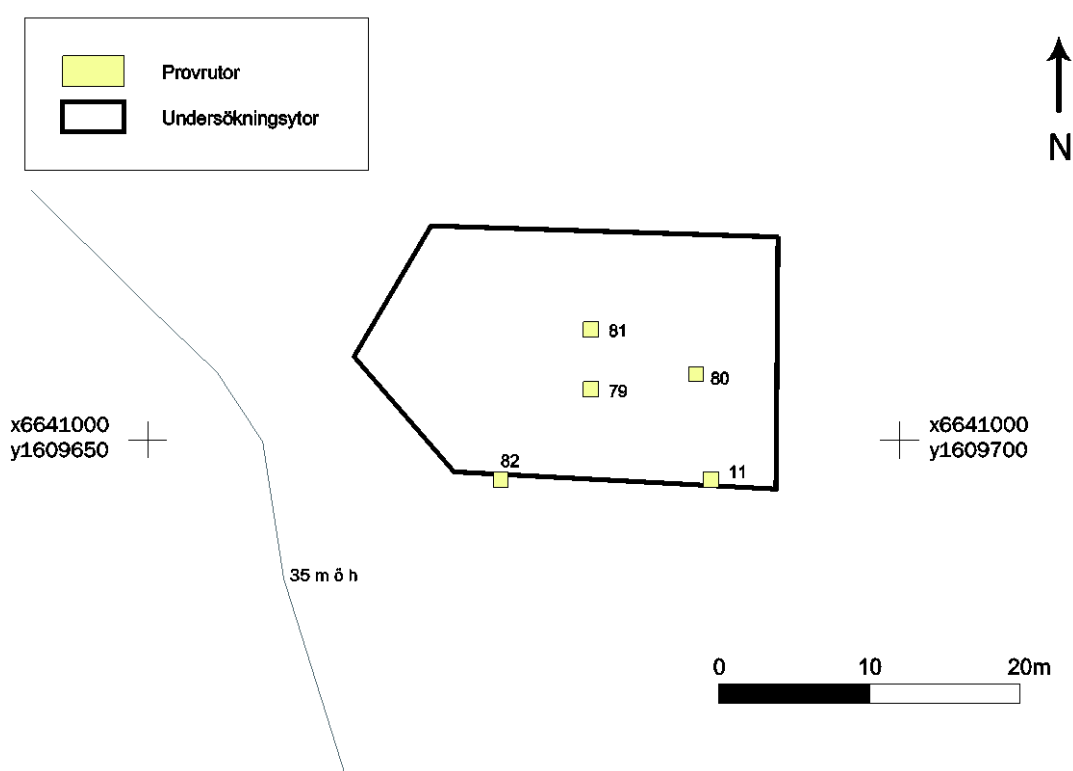

Figur 2. översikt av området med ytor som varit föremål för utredning etapp II eller förundersökning samt i texten omnämnda fornlämningar (samtliga Vaksala socken) markerade.

Yta 4, utredning etapp II

Beskrivning

Ytan, som var belägen i den östra delen av exploateringsområdet, utpekades efter utredning etapp I som ett möjligt läge för en stenåldersboplats. Området, som var drygt 500 m² stort, var beläget i skogsmark, på en relativt plan yta som ganska nyligen avverkats. Området var beläget cirka 35 m.ö.h. En del större block förekom i terrängen. På de ytor som bedömdes som de bästa lägena inom det i undersökningsplanen markerade området grävdes fem stycken 0,5 m² stora ytor. Under det översta, cirka 0,10 meter tjocka torvlagret fanns ett upp mot 0,10 meter tjockt lager siltig sand, varunder moränen vidtog. För att säkerställa att inga möjliga fynd skulle missas, grävdes rutorna ned även cirka 0,10 meter ned i moränen.

Figur 3. Plan över yta 4 med provrutor markerade. På planen även 35-meterskurvan.

Bedömning

Vid rutgrävning påträffades ingenting av antikvariskt intresse. Inga fynd eller andra iakttagelser som tydde på förhistorisk aktivitet i området gjordes. Även om terrängen och topografin passat för förhistorisk bosättning har området av allt och döma inte använts.

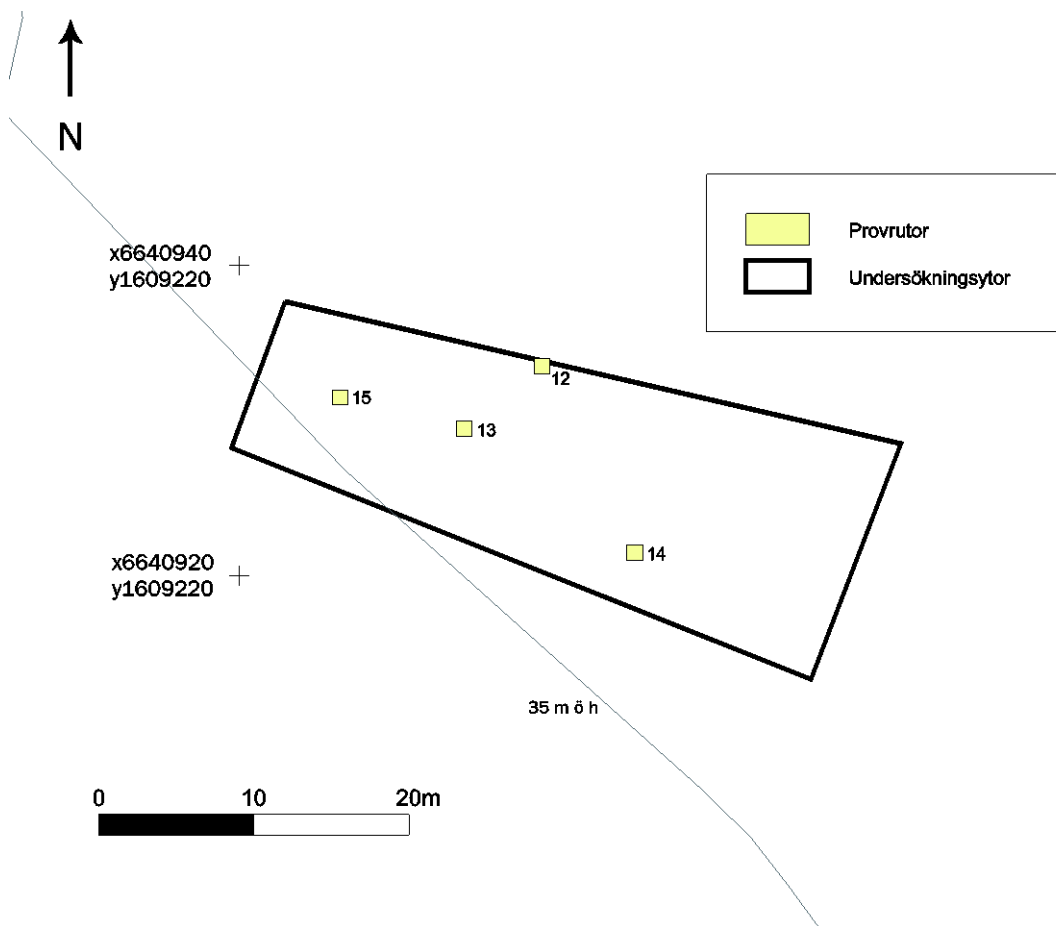
Figur 4. Översikt över yta 4, möjligt stenåldersläge i östra delen av exploateringsområdet. Vy från söder. Foto: Malin Lucas, Upplandsmuseet.

Yta 14, utredning etapp II

Beskrivning

Ytan var belägen i den sydöstra delen av undersökningsområdet. Området, som var drygt 650 m² stort, låg i en sydvästsluttning i skogsmark och var ställvis belamrat med större block. Området var beläget cirka 35 m.ö.h.

I de blockigaste partierna gick det inte att gräva, utan rutor grävdes i stället på de ytor som tedde sig mest sannolik att innehålla lämningar. Ett antal av fyra 0,5 m² stora rutor grävdes där det i de högre liggande partierna fanns morän under torven och i de lägre liggande partierna istället silt eller lera.

Figur 5. Plan över yta 14 med provrutor markerade. På planen även 35-meterskurvan.

Bedömning

Vid rutgrävning påträffades ingenting av antikvariskt intresse. Inga fynd eller andra iakttagelser som tydde på förhistorisk aktivitet i området gjordes. Möjligen har områdets topografi, med inslag av block morän och lera, inte varit lämpligt för bosättning.

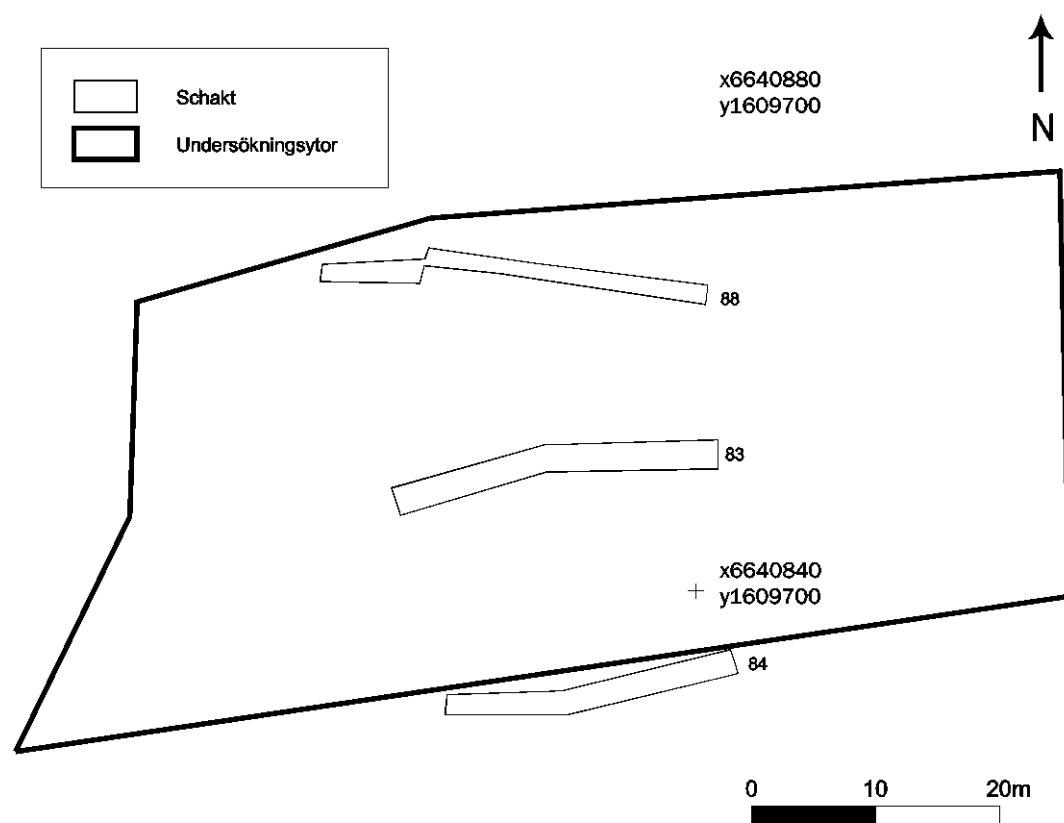
Figur 6. Översikt över yta 14, ett möjligt stenåldersläge i sydvästsluttning. Vy från nordöst. Foto: Malin Lucas, Upplandsmuseet.

Yta 15, utredning etapp II

Beskrivning

Området, som var knappt 2750 m² stort, var beläget i ängsmark i den östra delen av exploateringsområdet. Ett mindre röjningsröse var upplagt på ytan som var bevuxen med högt gräs. En mindre körväg låg i den södra delen av området. Området var beläget 32 – 35 m.ö.h.

Inom området grävdes tre parallella schakt med hjälp av grävmaskin. De var grävda med enkel skopbredd (cirka 1,5 meter) och var sammanlagt cirka 80 meter långa. Det översta skiktet med matjord var tunt, inte tjockare än 0,10 meter, vilket antyder att marken inte använts som åker. Jordarten var siltig grå lera och marken var relativt stenbunden med en del större block. Mot norr var marken relativt vattenbunden, trots att detta var den högsta delen av området. Troligen finns här en källåder eller dylikt.

Figur 7. Schaktplan över yta 15.

Bedömning

Vid schaktningen påträffades ingenting av antikvariskt intresse. Inga fynd eller andra iakttagelser som tydde på förhistorisk aktivitet i området gjordes. Möjligen har topografin, med leriga jordarter och en möjlig källåder, gjort platsen olämplig för bosättning.

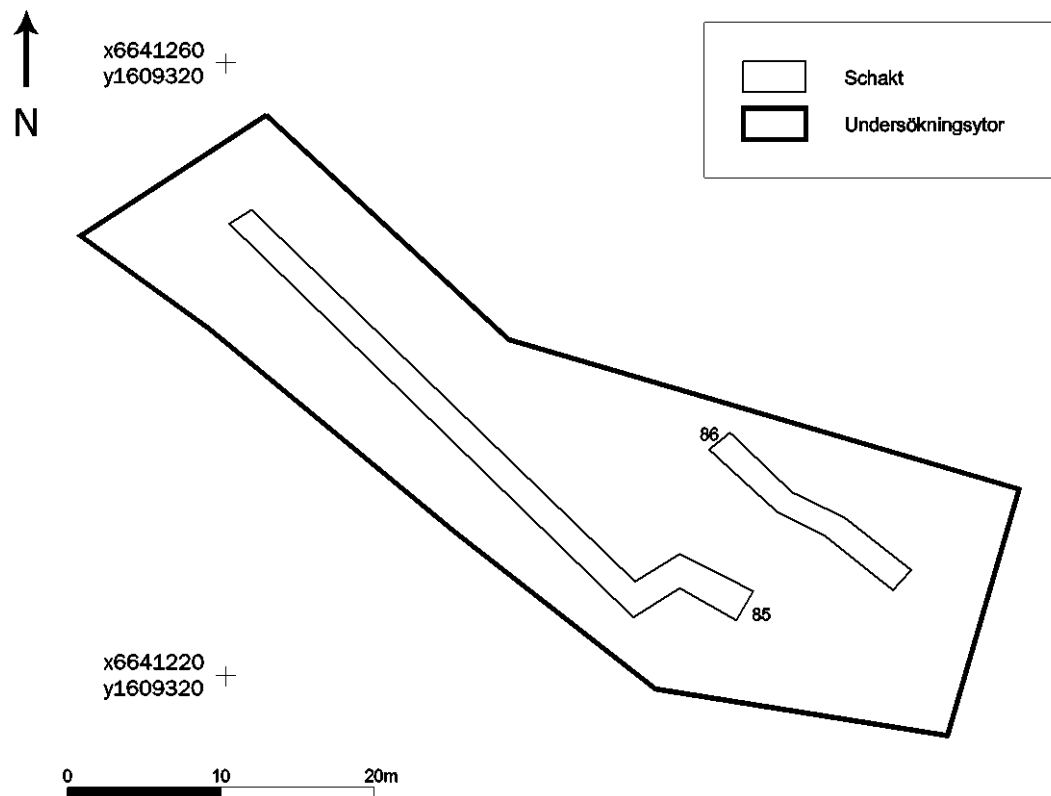

Figur 8. Ett av schakten vid utredningsområde yta 15. Vy från väster. Foto: Robin Lucas, Upplandsmuseet.

Yta 23, utredning etapp II

Beskrivning

Området låg i den östra delen av exploateringsområdet, i åkermark som vid undersökningstillfället låg i vall. Åkern sluttade mot norr, svagt i den delen där undersökningen företogs och brantare längre norrut. Inom området, som var knappt 1300 m² stort, grävdes två parallella schakt med enkel skopbredd med en sammanlagd längd av cirka 60 meter. Marken var starkt vattenbunden, varför den hjulburna grävmaskinen bitvis hade svårt att ta sig fram. Matjordslagret var 0,10-0,20 meter tjockt. Jordarten bestod av postglacial lera och något större block fanns även på ytan.

Figur 9. Schaktplan över yta 23.

Bedömning

Vid schaktningen påträffades ingenting av antikvariskt intresse. Inga fynd eller andra iakttagelser som tydde på förhistorisk aktivitet i området gjordes.

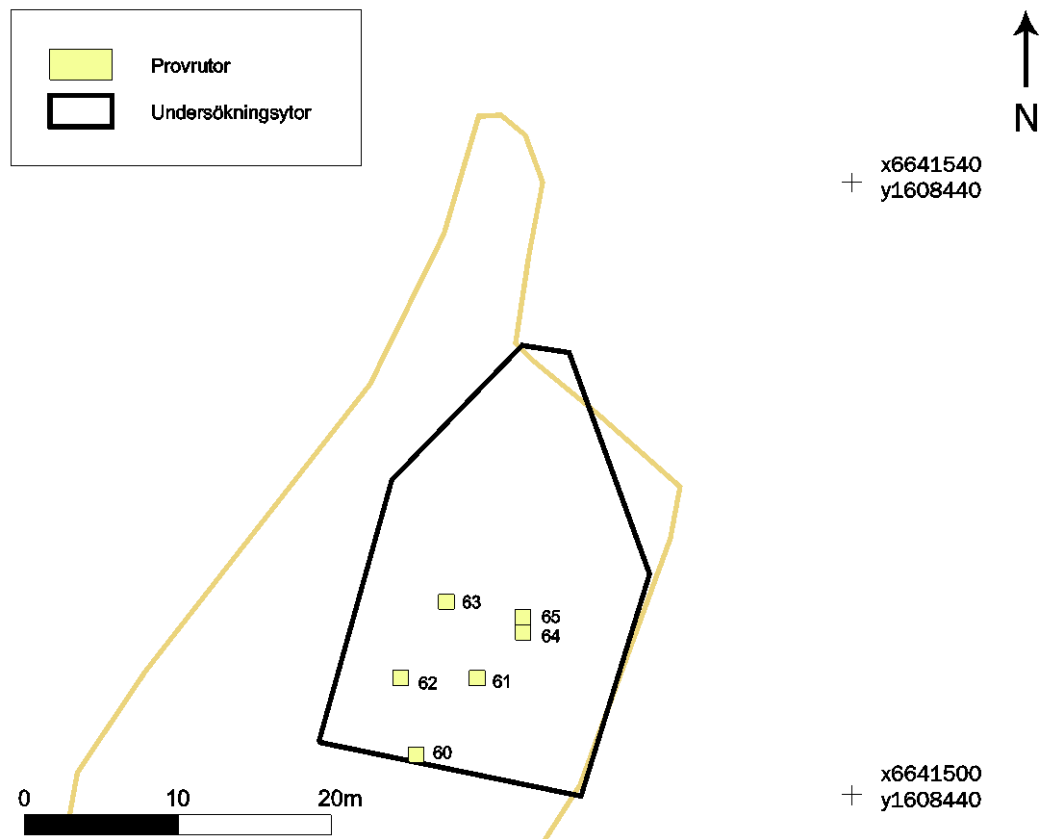
Figur 10. Lena Sundin och Robin Lucas under den mycket blöta schaktningen av yta 23. Vy från söder. Foto: Malin Lucas, Upplandsmuseet.

Yta 29, utredning etapp II

Beskrivning

Området, som var drygt 400 m² stort, låg på ett impediment i den västra delen av exploateringsområdet, knappt 100 meter norr om förundersökningsområdet yta 148 NO. Eftersom man vid utredning etapp I konstaterat att det fanns sten på krönet av impedimentet samt noterat dess närhet till flera större gravfält, fanns misstanken att här kunde dölja sig en tidigare okänd grav.

På impedimentet grävdes sex 1 m² stora rutor. Direkt under torven påträffades ett stort antal tomhylsor av kalibern 6,5 x 55 mm, vanligen använd av både militär och sportskyttar (Bergvall, muntlig uppgift). Andra fynd omfattade rester av fönsterglas. Tomhylsorna, tillsammans med det faktum om att en skjutbana funnits i området, ger vid handen att det på impedimentet funnits en skjutvall. Matjordslagret på impedimentet var relativt tjockt och hade inblandning av knytnävsstora stenar, vilket troligtvis kommer sig av att man i samband med anläggandet av skjutvallen lagt upp massor i området.

Figur 11. Plan över yta 29 på impedimentet norr om yta 148 NO.

Figur 12. Impedimentet vid yta 29. Centralt i bilden syns en svag upphöjning som utgjordes av massor upplagda vid anläggandet av skjutvallen. Vy från söder. Foto: Malin Lucas, Upplandsmuseet.

Bedömning

Troligen representerar fynden resterna av den skjutvall som legat 200 meter från målet. Det skall enligt uppgift även ha funnits skjutvallar på 100 respektive 300 meter. Vid läget för 300-metersvallen finns lämningar av enkla byggnader i form av kallmurade väggar. Till skjutbanan hör också den stenmur som ligger på Vaksala 148:1 och som har

fungerat som kulfång. Skjutbanan skall enligt uppgift ha varit i bruk in på 1960-talet, och finns utmärkt på 1952 års ekonomiska karta. Precis väster om impedimentet fanns en stenfri yta mellan impedimentet och åkermarken, vilken skulle kunna utgöra resterna av en äldre körväg, något som inte kunnat bekräftas av äldre kartmaterial. Möjligen har ytan utgjort en enklare körväg ut till skjutbanan.

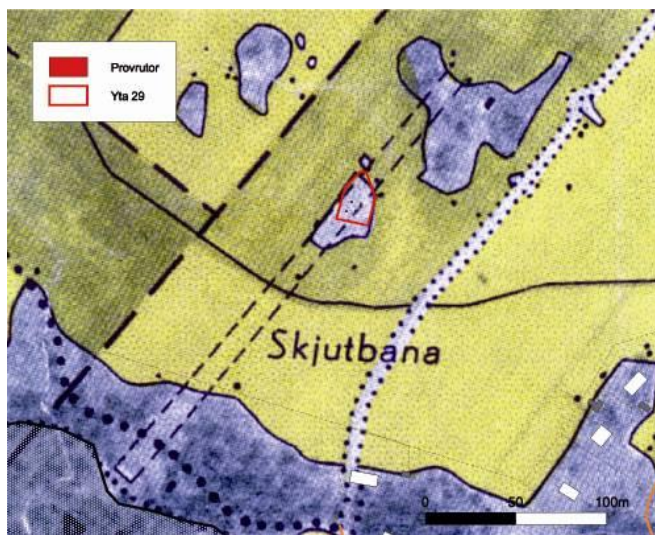

Fig 13. Utdrag ur 1952 års ekonomiska karta med skjutbanan (smalt område inom streckade linjer) yta 29 samt provrutorna som grävdes där markerade.

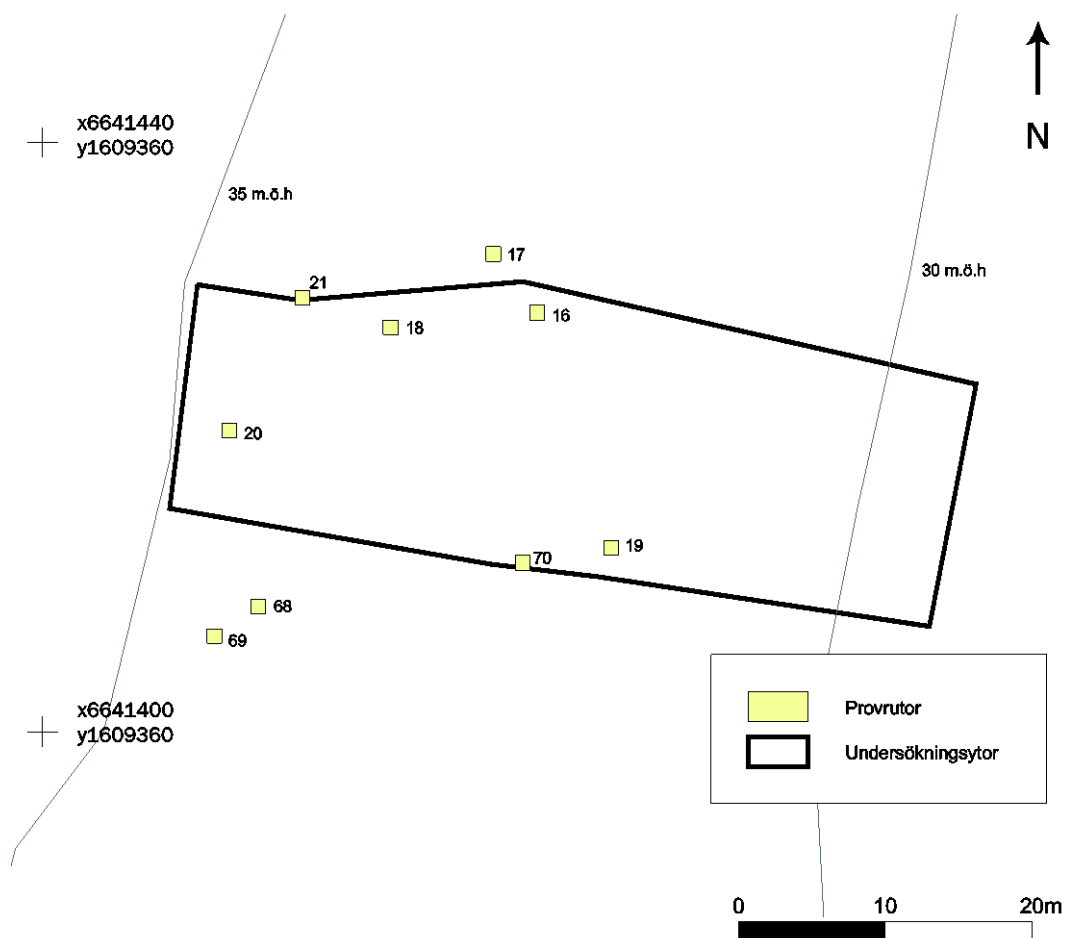
Yta 45, utredning etapp II

Beskrivning

Området låg i den östra delen av exploateringsområdet och undersöktes då läget var potentiellt gynnsamt för stenålderslämningar. Området, som var knappt 950 m² stort, låg i skogsmark, 30-35 m.ö.h och omgavs av berg på tre sidor. Nio 0,5 m² stora rutor grävdes, huvudsakligen alldeles nedanför bergskanterna. Några meter öster om den västra bergknallen grävdes en ruta där lera visade sig direkt under torven. Närmare berget fanns istället sand/morän under torven, vilket visar att fast mark funnits på ytorna alldeles nedanför berget.

Figur 14. Den smala passagen mellan två bergsryggar vid yta 45. Vy från söder. Foto: Robin Lucas, Upplandsmuseet.

Figur 15. Plan över yta 45 med provrutor markerade. På planen även 30- och 35-meterskurvorna.

Bedömning

Vid rutgrävning påträffades ingenting av antikvariskt intresse. Inga fynd eller andra iakttagelser som tydde på förhistorisk aktivitet i området gjordes. Leran som verkade täcka de centrala delarna av ytan antydde att dessa områden bör ha stått under vatten vid den tidsperiod som eftersöktes. Mindre områden med fast mark kan ha funnits invid bergssidorna. Inte heller inom dessa områden påträffades några fynd eller andra indikationer som tydde på en förhistorisk vistelse på platsen. Troligtvis har den yta som man under stenåldern kunnat utnyttja varit alldeles för begränsad för någon längre vistelse.

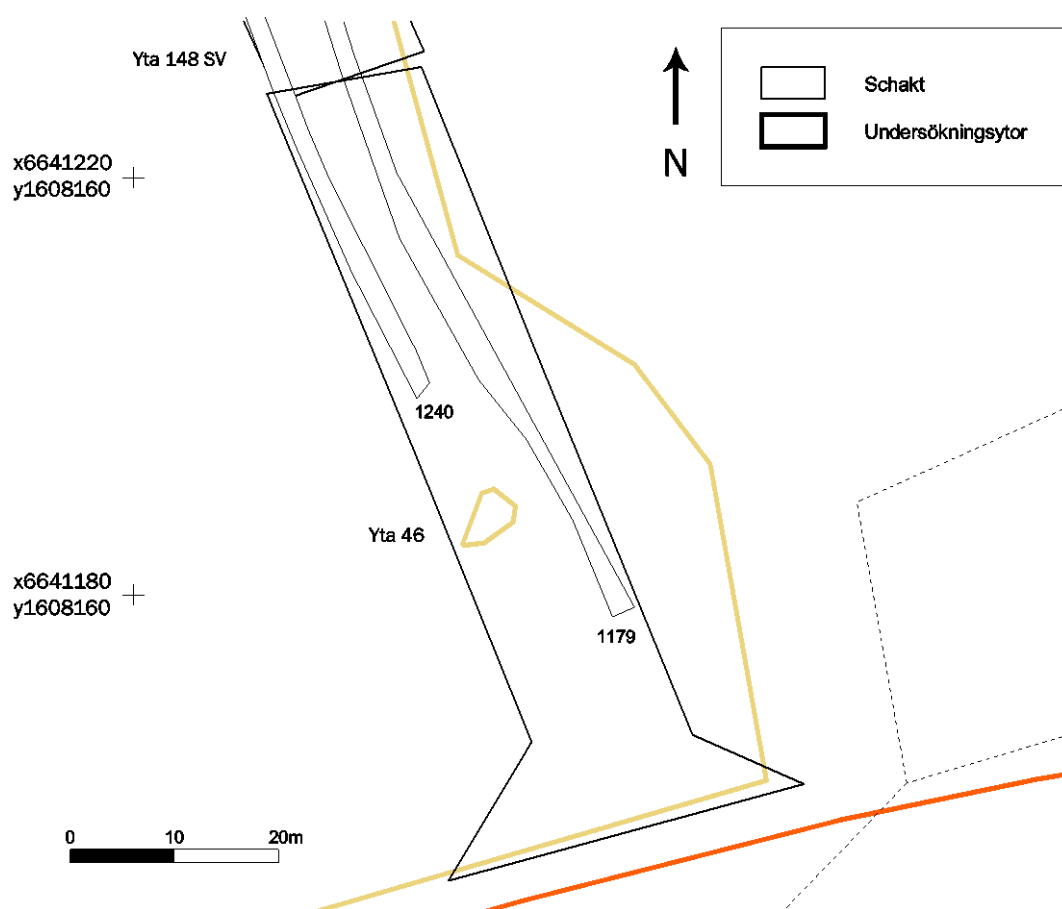
Yta 46, utredning etapp II

Beskrivning

Området, som var drygt 1250 m² stort, låg i den västra delen av exploateringsområdet, i upplöjd åkermark strax sydväst om det skogsparti som innehåller gravfältet Vaksala 148. Utredningsområdet var beläget i södra delen av åkern och längre mot norr övergick utredningsområdet till förundersökningsområdet 148 SV.

Två parallella schakt grävdes här och i realiteten gjordes ingen åtskillnad mellan utredningsområde och förundersökningsområde då de påträffade lämningarna hörde till samma fornlämning. Jordarten utgjordes av glacial lera.

De enda anläggningarna som framkom inom begränsningen för utredningsområdet var ett stolphål, A1168 och en trolig nedgrävning, A1217. Stolphålet var 0,35 x 0,35 meter stort och var 0,10 meter djupt med fyllning av sotig lera. Nedgrävningen, som fortsatte under schaktkanten mot väster, undersöktes inte.

Figur 16. Plan över yta 46. En mer detaljerad plan över ytans norra delar, där två anläggningar påträffades, finns under avsnittet yta 148 SV.

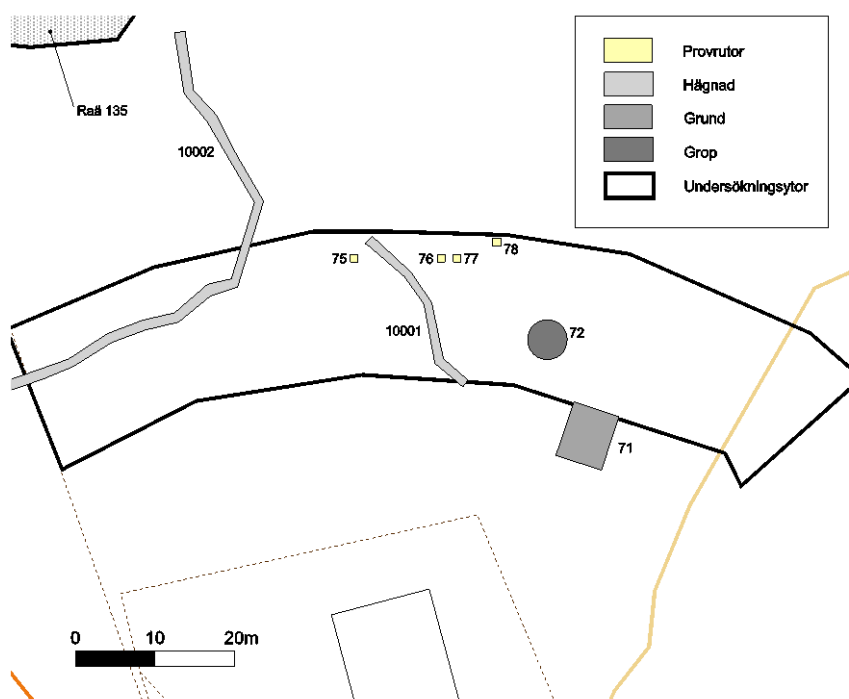
Bedömning

Yta 46 tolkas som utkanten av den boplats som huvudsakligen ligger inom förundersökningsområdet yta 148 SV, och kan bara förstås i relation till denna. För vidare bedömning hänvisas därför till avsnittet om yta 148 SV.

Yta 135, förundersökning

Beskrivning

Området var beläget söder om RAÄ 135, ett gravfält. I fält syntes en topografisk skillnad mellan undersökningsområdet i en låglänt sänka, och gravfältet, som låg i högre och i blockig terräng. Området, som var drygt 1900 m² stort, var i sin helhet beläget i en kraftledningsgata och var beväxt med högt gräs och sly. Inom området fanns även två stenmurar. Eftersom det visade sig vara svårt att komma in i området med grävmaskin beslutades att viss handgrävning istället skulle ske intill de block som fanns belägna närmast skogskanten upp mot gravfältet. Detta gjordes i syfte att kontrollera huruvida gravar av blockgravstyp kunde dölja sig här.

Figur 17. Plan över yta 135. Nordväst om ytan ligger gravfältet Vaksala 135.

Fyra provrutor på 1 m² grävdes. Vid provgrävningen visade det sig att matjordslagret var tämligen tjockt, vilket tyder på att marken varit uppodlad. Jordarten visade sig utgöras av siltig lera. Inga fynd eller andra tecken på att någon fornlämning legat på ytan påträffades. De ovan nämnda stenmurarna karterades och beskrevs. De visade sig vara 70 respektive 23 meter långa och intill metern höga. Bägge var kallmurade av upp till 0,60 meter stora stenar. Den längre muren, A10002, var mer välbevarad, medan den kortare, A10001, huvudsakligen var utrasad. Mitt på ytan fanns en grop, A72, 5 meter i diameter och 0,75 meter djup centralt i området. Möjligen utgjorde den en igenfylld brunn. Dessutom fanns en 7 x 6 meter stor grund, A71 i södra kanten av området. Grunden var kallmurad av större block och intill 1,0 meter hög. I området hade också en större mängd sprängsten dumpats.

Figur 18. Malin Lucas och Lena Sundin på ladugrunden A71 i områdets södra kant. Foto: Robin Lucas, Upplandsmuseet.

Bedömning

Inga lämningar efter förhistoriska gravar eller bebyggelse kunde påträffas vid förundersökningen av yta 135. De lämningar som påträffades bedömdes vara av tämligen sentida art. Vad gäller grunden i ytans södra kant, som tolkades som en ladugrund, fanns den inte med på vare sig Storskifteskartan från 1772, Laga skifteskartan från 1859 eller 1952 års ekonomiska kartblad.

Figur 19. Del av A10002, den längre och mer välbevarade av de två kallmurade stenmurar som löpte genom ytans västra och centrala delar. Foto: Malin Lucas, Upplandsmuseet.

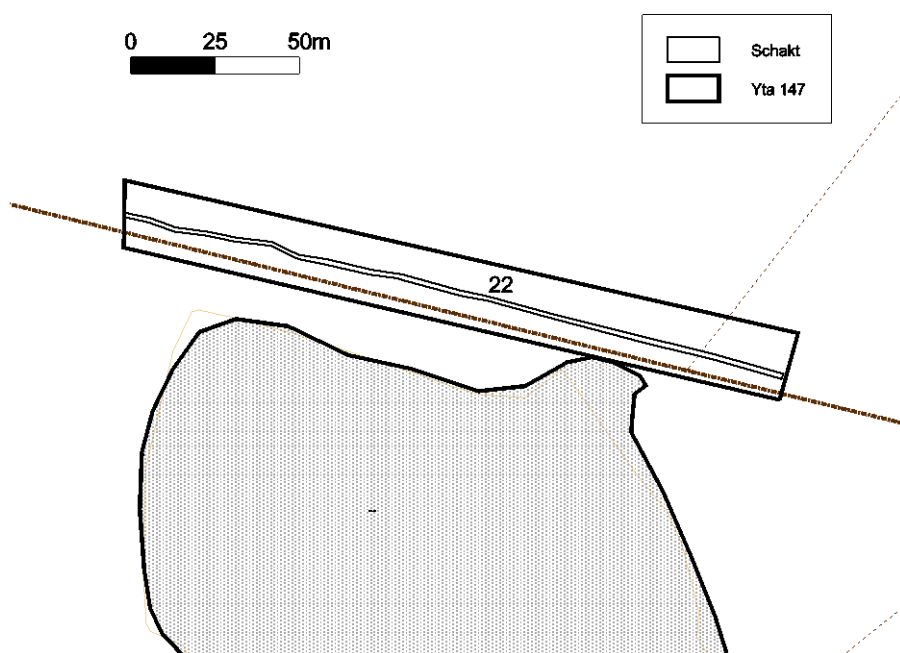
Yta 147, förundersökning

Beskrivning

Området, som var drygt 4000 m² stort, låg i åkermark, norr om gravfältet Vaksala 147. Det tillhörde den sträcka där en ny väg skall anläggas. Ett 200 meter långt schakt med enkel skopbredd grävdes i den delen av området som närmast gränsade till gravfältet. Marken var relativt vattenbunden och eftersom inga lämningar påträffades ansågs ytterligare schaktning inom ytan överflödiga. Hela ytan var för övrigt topografiskt homogen, med lera.

Figur 20. Yta 147 innan schaktning sedd från öster. Gravfältet Vaksala 147 ligger inne i ungsbogen till vänster i bild. Foto: Robin Lucas, Upplandsmuseet.

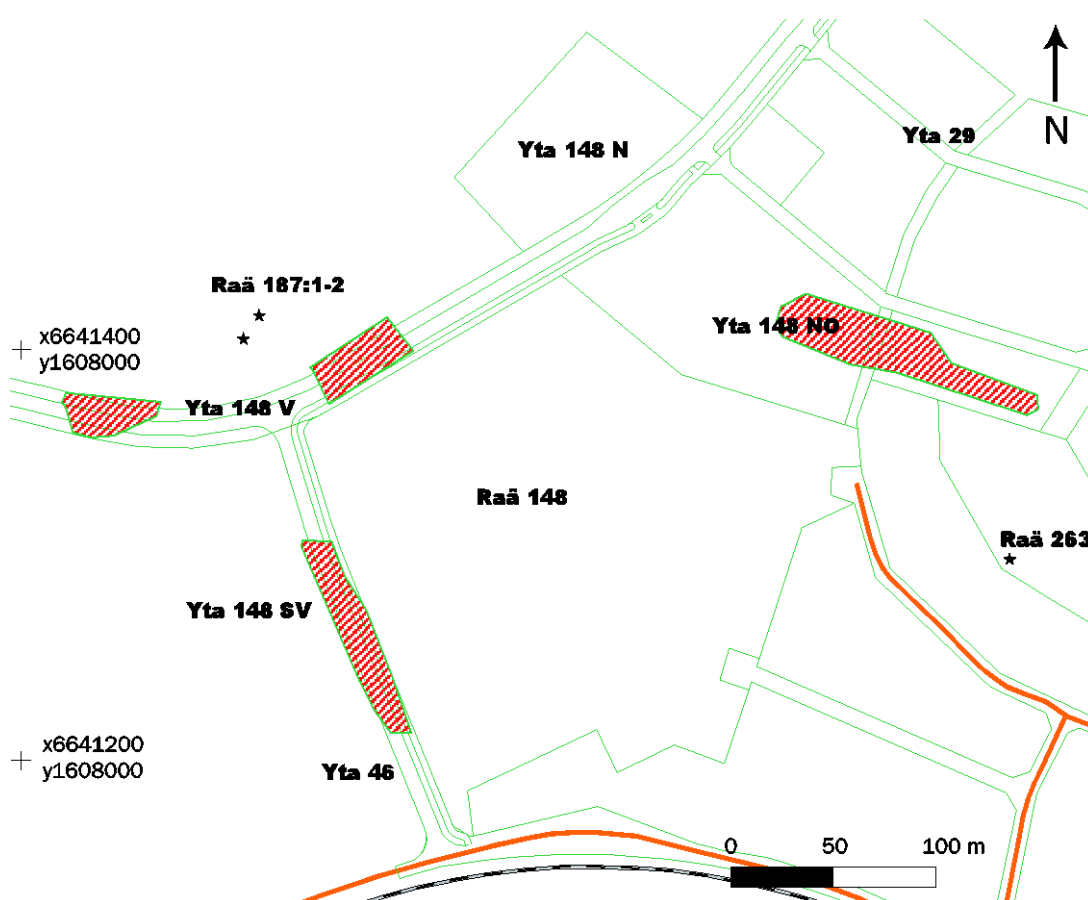
Figur 21. Schaktplan över yta 147. I söder gravfältet Vaksala 147.

Bedömning

Inga fynd eller anläggningar påträffades som kunde tyda på ett förhistoriskt nyttjande av området. Inget påträffades som kunde tyda på att det funnits sönderplöjda gravar i området. Möjligen var området för sankt för att härbärgera bosättningar eller gravar.

Lämningar kring RAÄ 148

Kring gravfältet RAÄ 148 framkom tre områden med förhistoriska lämningar, yta 148 V, yta 148 SV (som även omfattar yta 46) samt yta 148 NO. Ytterligare ett område i nära anslutning till gravfältet, yta 148 N saknade förhistoriska lämningar. Nedan redogörs för dessa ytor.

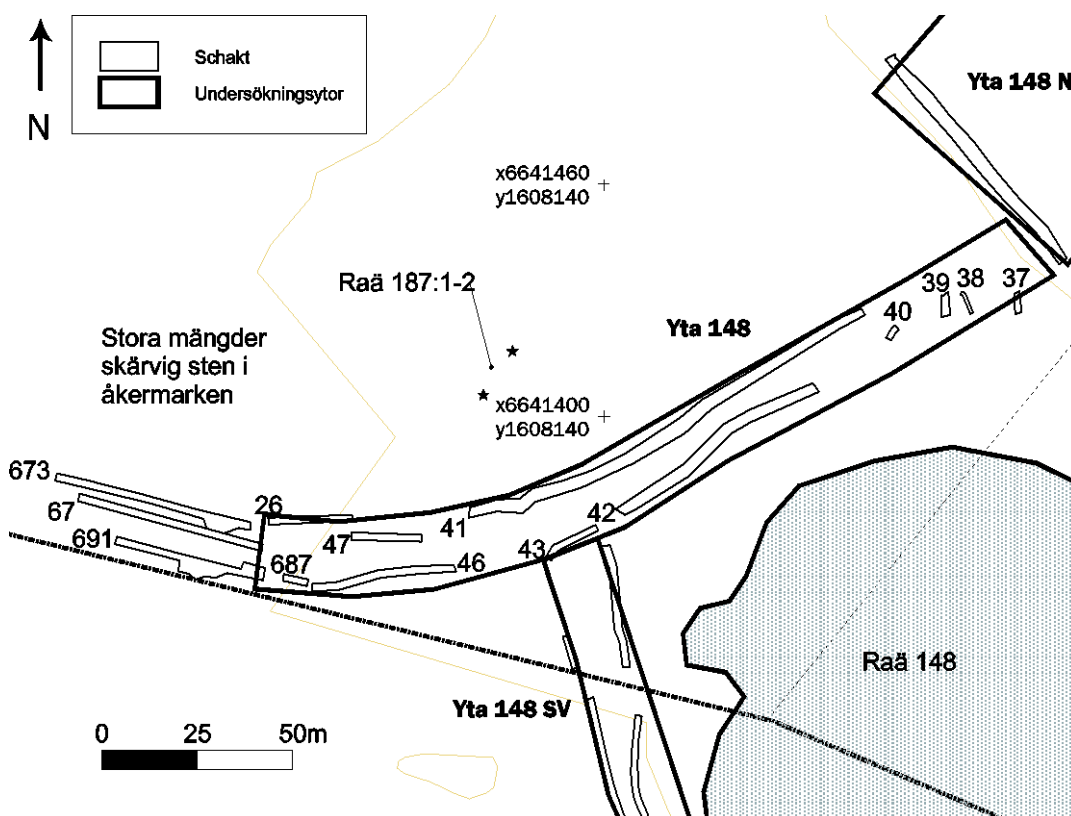

Figur 22. Översikt av ytor kring gravfältet RAÄ 148 med den aktuella detaljplanen. Inom de rödskrifferade områdena påträffades förhistoriska lämningar.

Yta 148 V (Raä 378, 381), förundersökning

Beskrivning

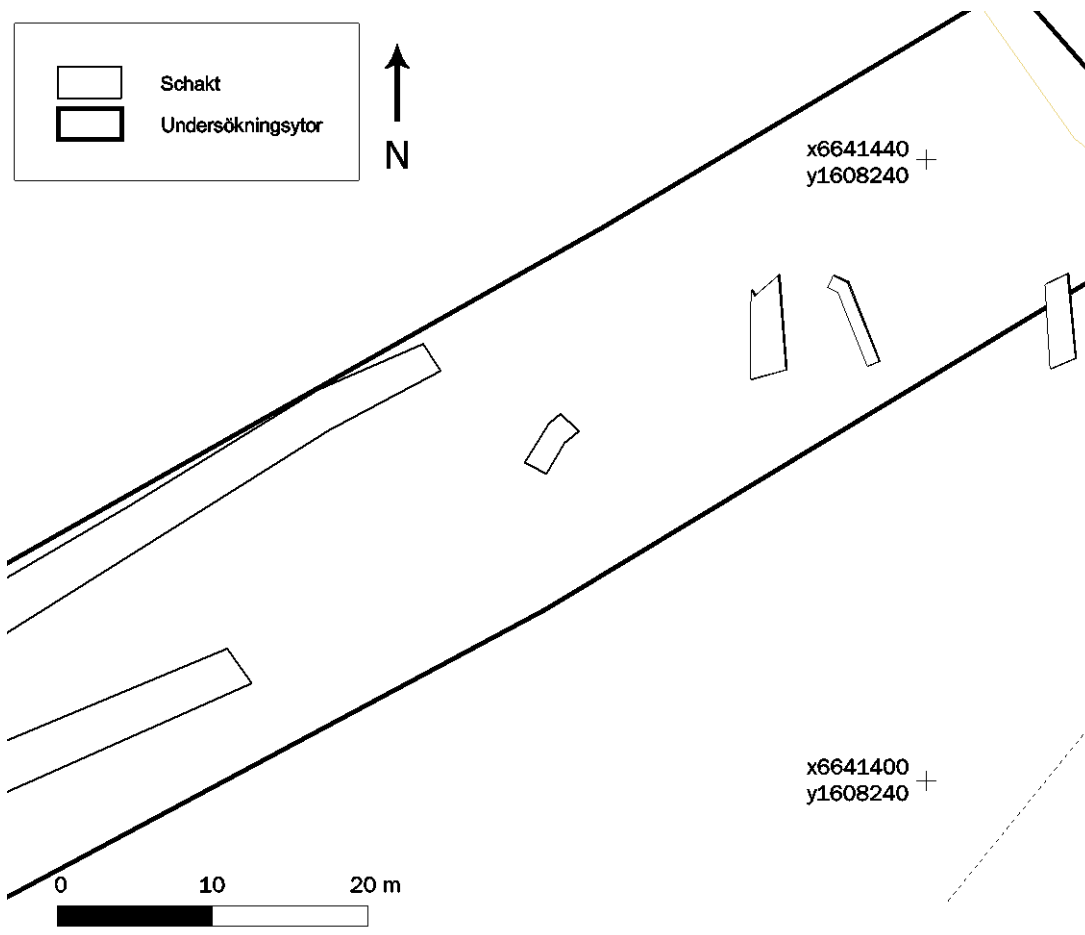
Större delen av detta område, som var knappt 5000 m² stort, var huvudsakligen beläget i hagmark väster och nordväst om gravfältet Vaksala 148. Inom hagmarken fanns även stensättningarna Vaksala 187:1-2, belägna på en mindre höjd. Den västra delen av området var delvis belägen i åkermark. Då indikationer på lämningar framkom i arbetsområdets fortsättning schaktades ytterligare ett stycke västerut utanför ytans begränsningar. Inom hela ytan grävdes 14 schakt med en sammanlagd längd av cirka 480 meter. Viss handrensning genomfördes även inom ett blockigt område i ytans nordöstra del. Detta gjordes för att utröna om huruvida gravar anlagts invid blocken.

Figur 23. Schaktplan över yta 148 V.

Blockigt område i nordöst

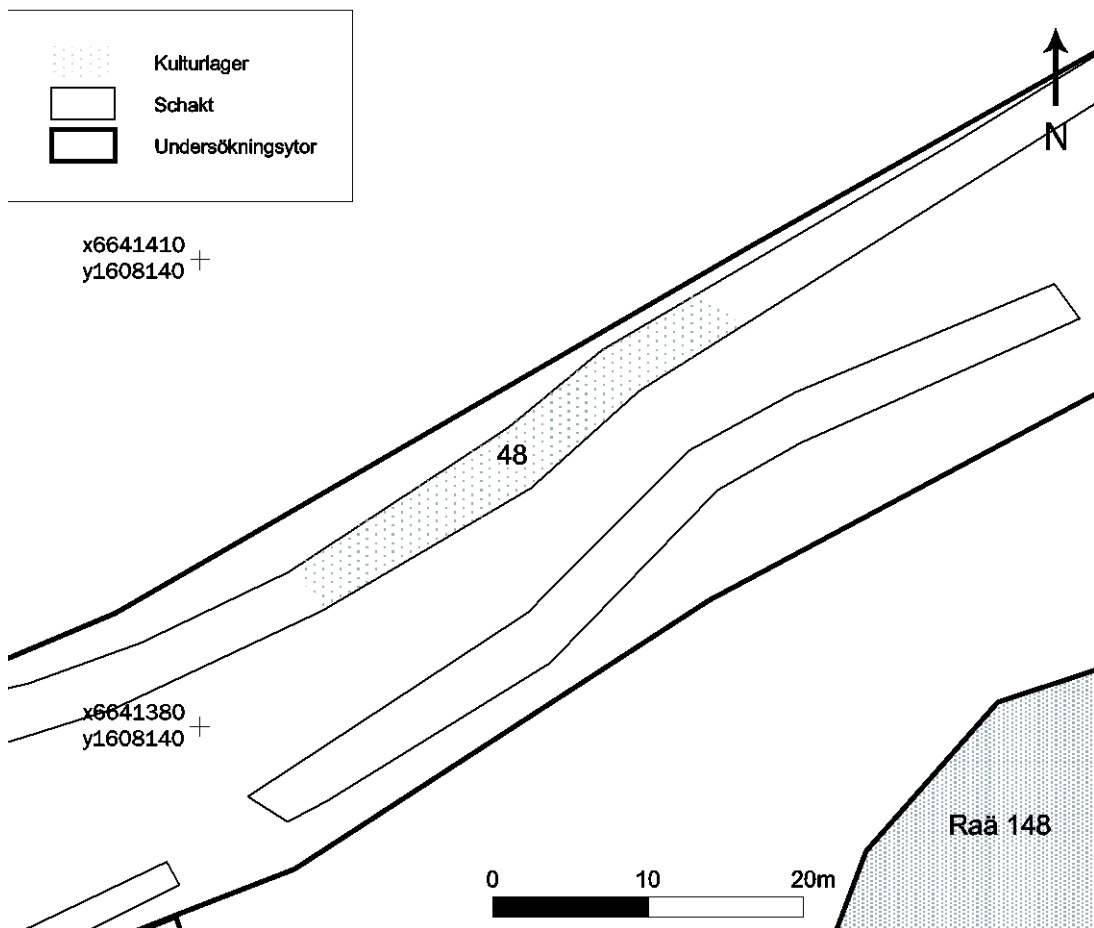
Vid schaktning i den nordöstra delen av ytan handrensades kring ett antal block för att om möjligt identifiera eventuella blockgravar. Naturligt morängrus framkom oftast direkt under torven, och matjordslagret var aldrig tjockare än 0,10 meter. Inga gravar påträffades. På grund av den blockiga terrängen var schaktningen bitvis mycket besvärlig att genomföra.

Figur 24. Plan över yta 148 V, nordöstra delen, med helt tomma schakt.

Odlingslager i hagmarken

I de centrala delarna av hagmarken var matjordslagret 0,20 meter tjockt, och jordarten utgjordes av postglacial lera. Här påträffades inga lämningar, förutom ett kulturlager bestående av kulturpåverkad lera. Lagret sträckte sig cirka 30 meter, men var mycket tunt, bitvis bara någon centimeter, som mest knappt 0,10 meter. Det innehöll mycket små mängder kol och sot, samt enstaka mindre benfnyk, för fragmentariska för att tillvaratas. Lagret tolkades som ett äldre odlingslager av en typ som är vanlig i uppländska rurala miljöer, snarare än ett boplatslager.

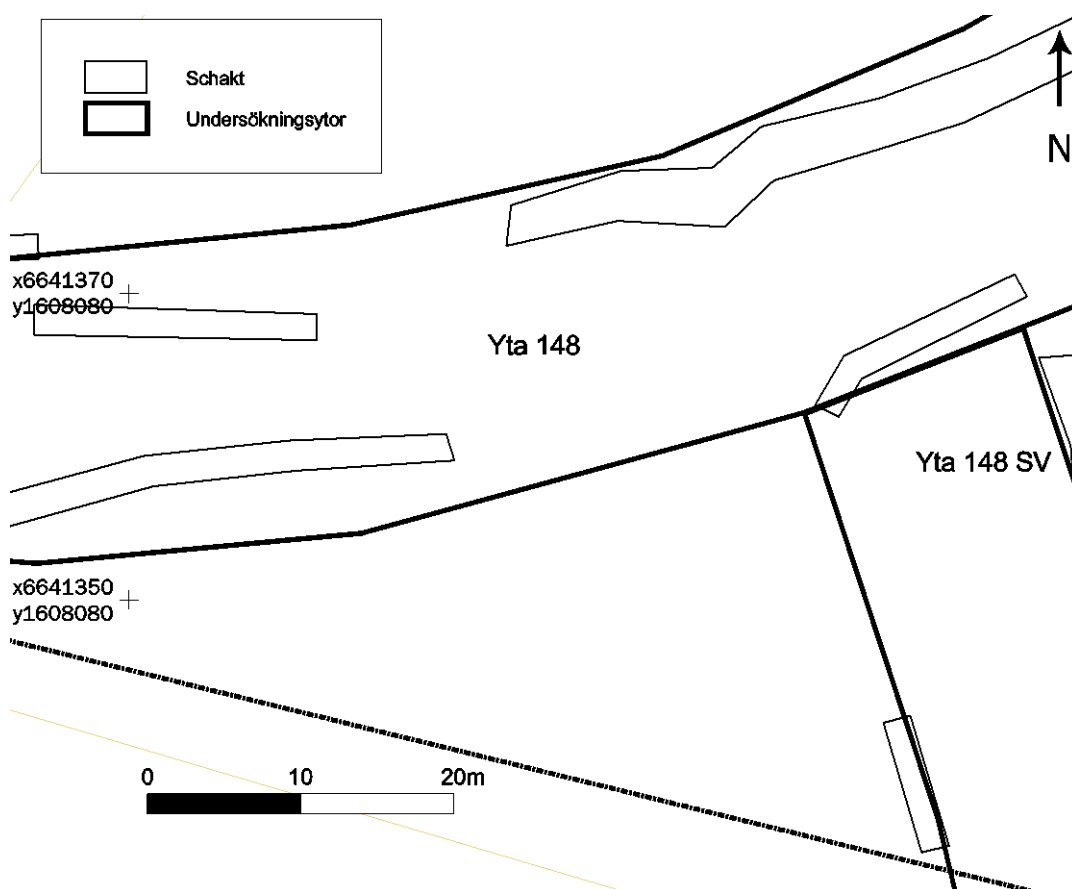
Figur 25. Plan över yta 148 V, centrala delen, med odlingslagret A48. I sydöst gravfältet Vaksala 148.

Figur 26. Under schaktningen i hagmarken avbröts arbetet flera gånger av betande kor. Ett par av blocken kring vilka handrensning genomfördes är synliga bortom korna. Foto (fr. V): Robin Lucas, Upplandsmuseet.

Södra området

I de södra delarna av hagmarken påträffades inget vid schaktningen. Matjordslagret var 0,10 - 0,15 meter tjockt, och jordarten utgjordes av postglacial lera.

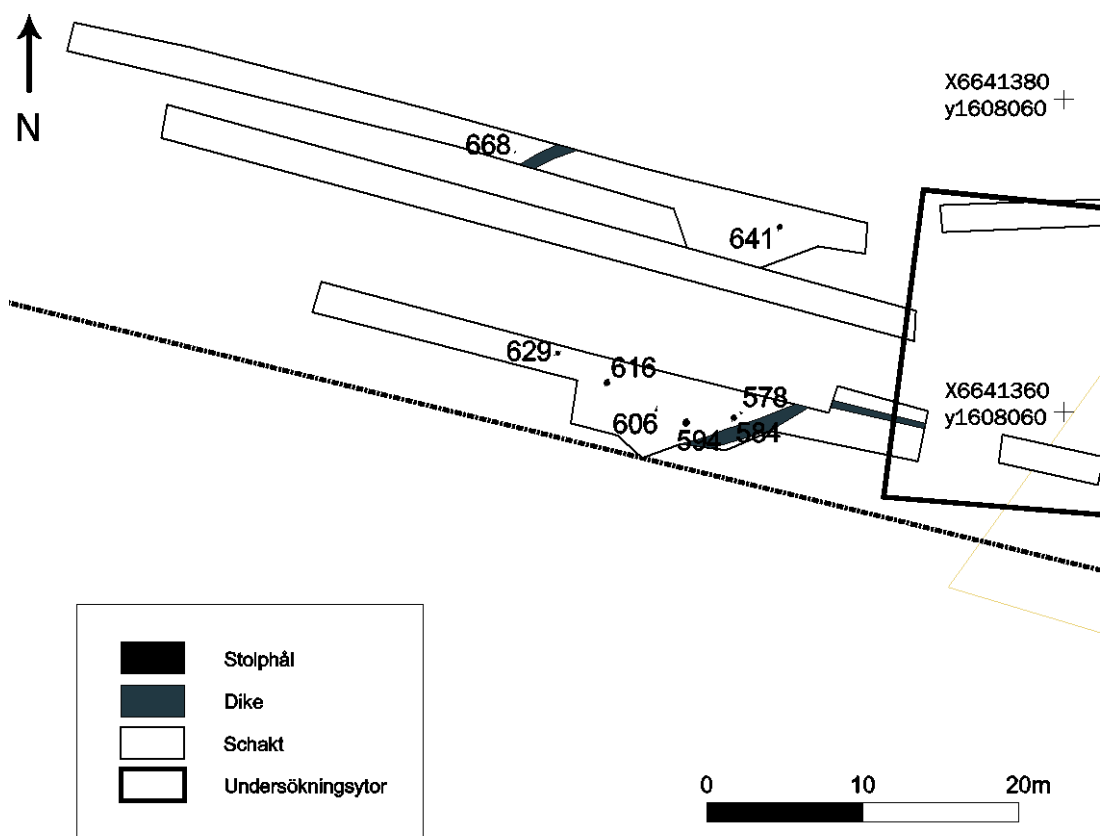
Figur 27. Plan över yta 148 V, centrala delen, med helt tomma schakt. I sydväst även de anläggnings- och fyndtomma delarna av yta 148 SV.

Lämningar i åkermarken

I sydvästsuttningen upp mot höjden, där stensättningarna låg, observerades vid undersökningstillfället stora mängder skärvig sten i den nyplöjda åkermarken. Eftersom ett mindre stolphål påträffades i åkermarken utvidgades schaktningen här i syfte att begränsa lämningen. Jordarten utgjordes av postglacial lera. Under det 0,20 meter tjocka matjordslagret påträffades ytterligare åtta stolphål, vilka samtliga undersöktes. De var 0,10 - 0,52 meter stora och 0,04 - 0,18 meter djupa. Fyra kraftigare anläggningar ingick möjligen i en hägnad, eller eventuellt i en gavelkonstruktion till ett treskeppigt hus. I ett av stolphålen, A 594 påträffades mindre mängder obrända ben av får/get (F2). Ett prov taget från dessa ben ¹⁴C-daterades till äldre förromersk järnålder, 510 - 360 f Kr (Ua-39549). Anläggningsfrekvensen avtog åt både öst och väst.

Figur 28. Lena Sundin dokumenterar stolphål i åkermarken i den västra delen av yta 148 V. Stolphålsraden synlig i bildens mitt. Foto (fr. Ö): Robin Lucas, Upplandsmuseet.

Figur 29. Plan över yta 148 V, västra delen, med stolphål i åkermarken. Norr om detta område fanns rikligt med skärvig sten i ploglagret.

Bedömning

Upplandsmuseet anser att det förutom det dokumenterade odlingslagret knappast finns fler lämningar inom den del av yta 148 V som ligger i hagmark. Troligen finns fler lämningar nordväst om exploateringsområdet, upp mot stensättningarna Vaksala 187:1-2. Dessa eventuella lämningar ligger emellertid utanför undersökningsområdet. Odlingslagret har anmälts till FMIS och fått fornlämningsnummer Vaksala 381.

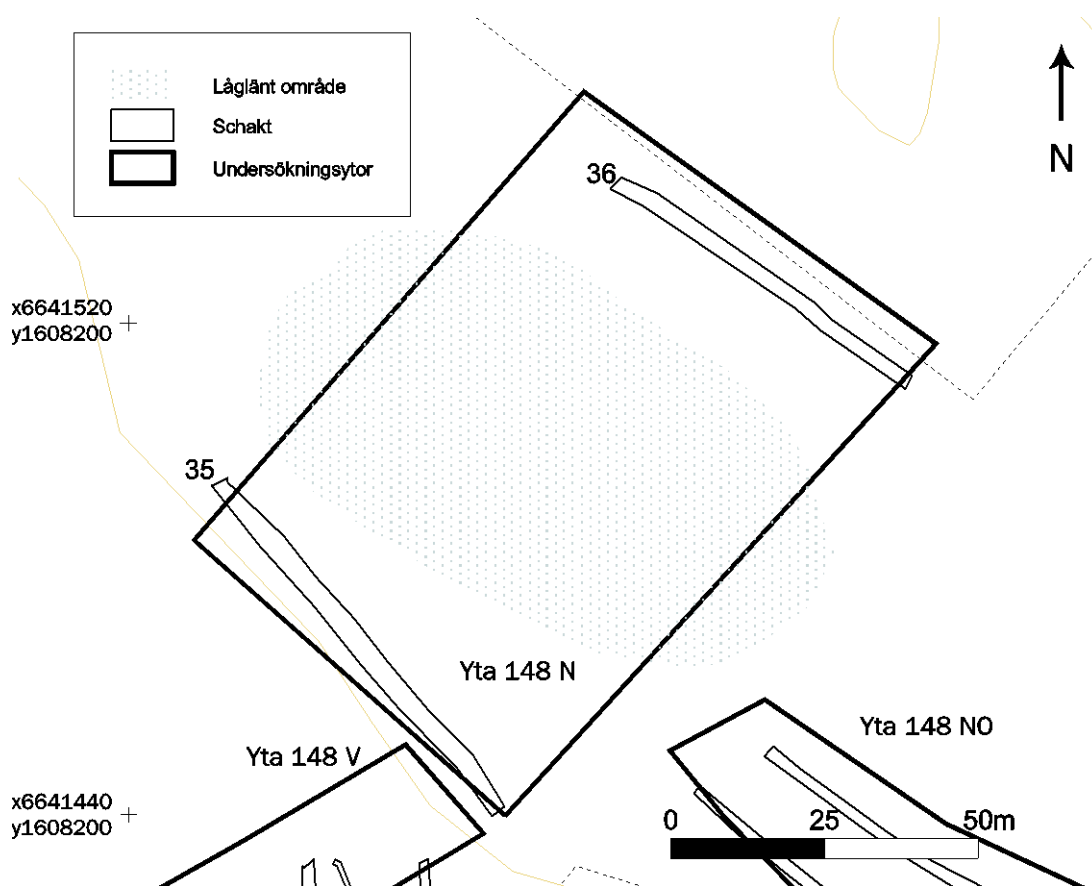
Några av de stolphål som framkommit i åkermarken har möjligen utgjort en begränsning av en förromersk boplats belägen nordväst om exploateringsområdet, där riklig skärvig sten påträffades i åkern. De aktuella schaktningsarbetena har i så fall endast tangerat denna boplats sydvästliga utkant. Emellertid finns en liten möjlighet att en del av de framkomna stolphålen ingått i en gavelkonstruktion till ett större treskeppigt hus, beläget inom exploateringsområdet. Det är dock troligt att ett dylikt hus borde ha identifierats vid den utökade schaktningen i området. Lämningarna har anmälts till FMIS och fått fornlämningsnummer Vaksala 378.

Yta 148 N, förundersökning

Beskrivning

Området, som låg i åkermark, norr om betesmarken vid yta 148, var 6500 m² stort. Två schakt grävdes i områdets periferia, mer höglänta delar. Matjordlagret var 0,10-0,15 meter djup och jordarten utgjordes av siltig lera. I det sydvästra schaktet påträffades ett antal stenlyft, i det nordöstra ingenting. I områdets centrala delar fanns ett låglänt och tämligen sankt parti. Upplandsmuseet gjorde bedömningen att ingen mer schaktning behövde utföras i åkern. Vidare gjordes en okulär besiktning av ploglagret i åkern, utan att påträffa några förhistoriska bebyggelsepåsar i form av skärvig sten, bränd lera eller dylikt.

Figur 30. Schaktplan över yta 148 N. Det låglänta områdets utbredning centralt i bilden.

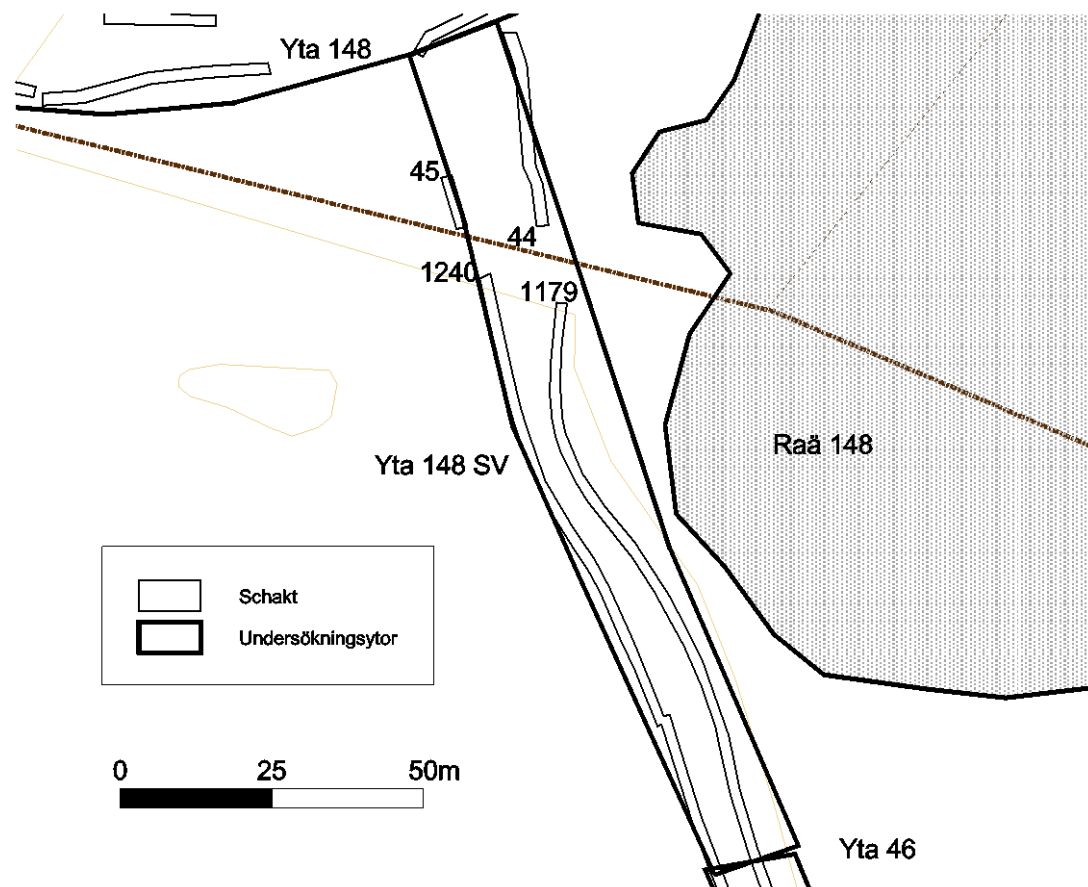
Bedömning

Ingenting av antikvariskt intresse framkom vare sig i de schakt som togs upp på själva ytan eller i de schakt som hade tagits upp i anslutning till denna yta (yta 148 V samt 148 NO). Inte heller gjordes några fynd eller andra iakttagelser som tydde på förhistorisk aktivitet i området.

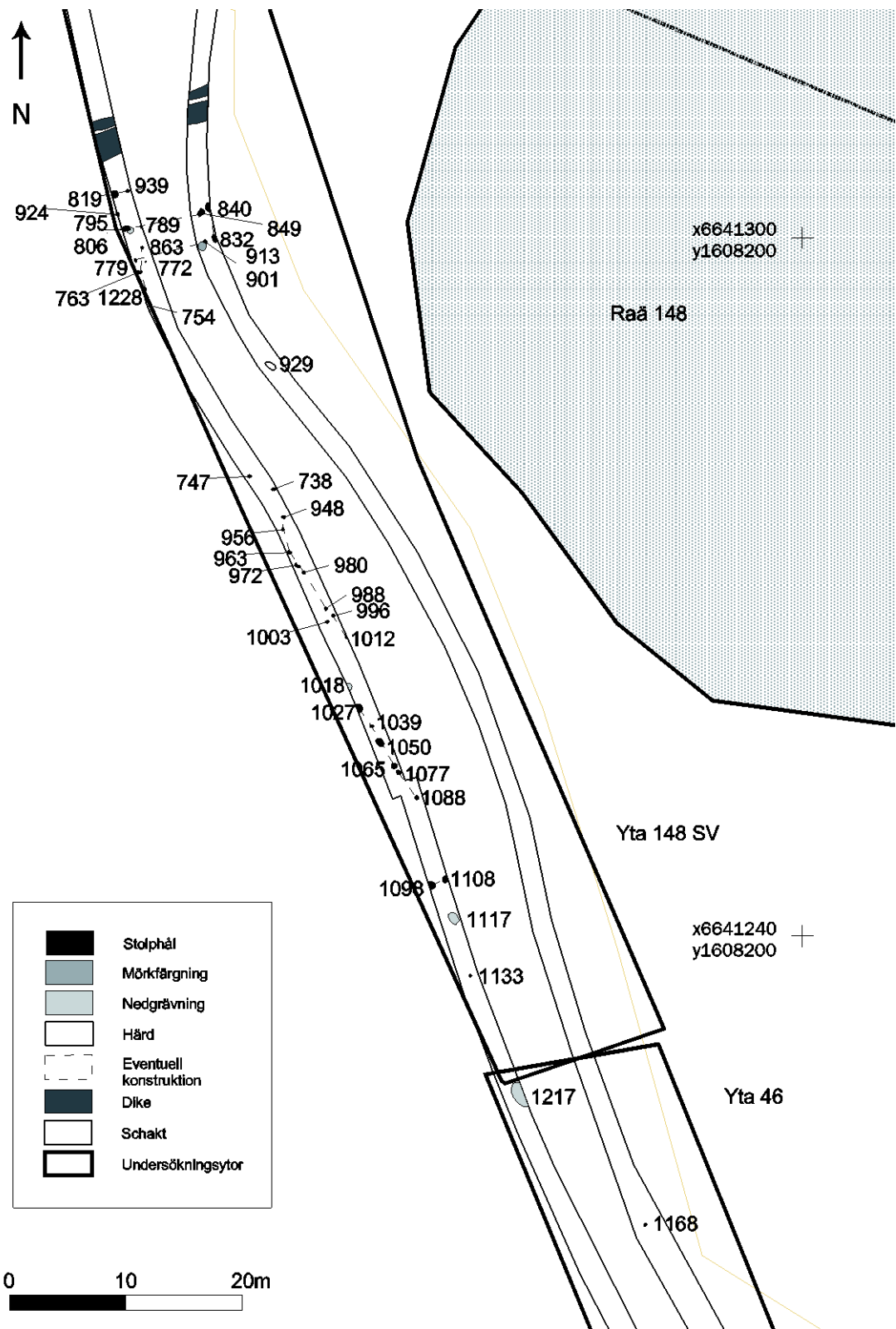
Yta 148 SV (Raä 379), förundersökning

Beskrivning

Området var 2300 m² stort och till större delen belägen i hävdad åkermark, även om det sträckte sig även in i den betesmark som vidtog mot norr, och vilken även den förundersöktes (Yta 148). Området låg på en plåtå invid en svag västsluttning, 20-22 m.ö.h. Fyra schakt med en sammanlagd längd av 250 meter grävdes, varvid ett 40-tal boplatslämningar i form av stolphål, härdar och nedgrävningar påträffades. Boplatsten sträckte sig över hela den del av förundersökningsområdet som var belägen i åkermark, men var begränsad mot norr, in i hagmarken, där inga lämningar påträffades (se figur 23). Boplatsten sträckte sig även söderut, in i det utredningsområde som omfattades av yta 46. Boplatsten kunde inte begränsas mot väster, där det var uppenbart att konstruktioner fortsatte utanför förundersökningsområdet. Mot öster noterades en markant avtagande i anläggningsintensitet, även om ett fåtal anläggningar påträffades i schaktet närmast gravfältet Vaksala 148. Jordarten utgjordes av glacial lera, och matjordslagret var 0,10-0,20 meter tjockt.

Figur 31. Schaktplan över yta 148 SV. I öster gravfältet Vaksala 148.

Figur 32. Plan över de centrala och södra delarna av yta 148 SV. I söder även en del av yta 46.

Anläggningar

Sammanlagt påträffades 40 anläggningar på ytan. Hela 33 utgjordes av stolphål. Dessa var 0,14 – 0,88 meter stora. De 13 som undersöktes var 0,06 – 0,22 meter djupa, och gav intryck av att vara tämligen kraftigt överplöjda. De större stolphålen utgjorde med största sannolikhet takbärande eller gavelstolpar till huskonstruktioner, medan de mindre verkade kunna kopplas till hägnader, och i några fall till vägglinjer i hus. Trä från en bevarad stolprest i stolphålet A819 har ¹⁴C-daterats till förromersk järnålder, 390 – 210 f Kr (Ua-39548). I stolphålet A849 påträffades obrända däggdjursben (F3).

Ytterligare två anläggningar kunde inte tolkas närmare än som mörkfärgningar, men kan även dessa ha utgjort stolphål.

Inom ytan fanns även två nedgrävningar, 0,60 – 1,10 meter stora. En av dessa, A1117, grävdes och befanns vara en 0,37 meter djup avfallsgrop. Den innehöll förutom ben från får/get, svin och någon slags fågel (F5), även ett en bit av bränd lera (F6). Strukturen på detta föremål, med sin grova yta och delvis förslaggade yta, visade att det troligen utgjorde ett fragment av en degel (jfr Schütz 2007, s 241ff). Detta fynd var intressant eftersom det indikerade att någon form av metallhantverk förekommit på platsen.

Figur 33. Fragment av degel (F6), påträffat i avfallsgropen A1117. Foto: Bengt Backlund, Upplandsmuseet.

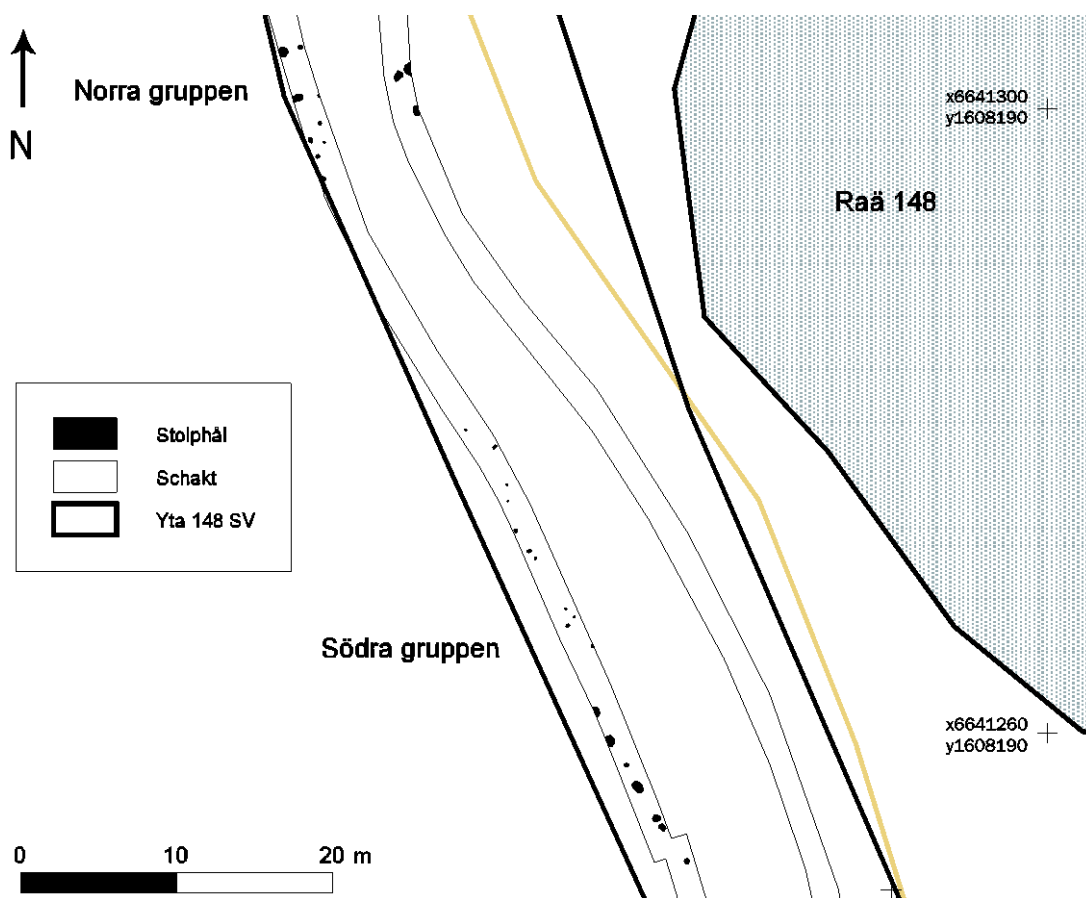
Inom området undersöktes även tre härdar. En av dessa, A924, var belägen inom begränsningen för en eventuell konstruktion, och kunde möjligtvis kopplas till denna. I härden A929 påträffades obrända ben från bland annat svin (F4) Kol från denna härd har ¹⁴C-daterats till förromersk järnålder, 360 – 220 f Kr (Ua- 39547).

Konstruktioner

Inom området kunde flera konstruktioner skönjas, om än inte definieras eller typologiseras. I den centrala delen av ytan fanns åtminstone två grupper med stolphål som verkade tillhöra huskonstruktioner.

Den norra gruppen utgjordes av ett tiotal stolphål, vilka kunde härröra från 1-2 hus. Vissa anläggningar överlgrade andra. Stolphålsgruppen var belägen på en mindre höjdrygg som sträcker sig hela vägen mellan gravfältet Vaksala 148 till ett mindre impediment beläget i åkermarken ett 30-tal meter väster om lämningen. Hus anlades troligen medvetet på denna höjdrygg för att ligga i ett väldränerat läge, och kanske

även för att vara väl synliga. Den södra gruppen utgjordes av 15-20 stolphål, som likaledes kunde härröra från 1-2 hus, något mer låglänt placerade.

Figur 34. Plan med de två grupperna av stolphål på yta 148 SV.

Bedömning

Yta 148 SV och de nordligaste delarna av yta 46 har utgjort delar av en boplats från förromersk järnålder. Troligast är att de bägge stolphålsgrupperna utgjorde delar av samma gård; avståndet mellan dem var som mest knappt 40, och kanske så lite som 25 meter. Det fanns även indikationer på en aktivitetsyta med avfallsgröpar söder om stolphålsgrupperna. Möjligen har även någon form av metallhantverk bedrivits i detta område, med tanke på de degelfragment som påträffades där. Boplatsen avgränsades tvärt åt norr, där inga anläggningar påträffas norr om den norra stolphålsgruppen och mer gradvis åt söder, där anläggningsfrekvensen sjönk för att helt ebba ut söder om den södra stolphålsgruppen. Åt öster verkade anläggningsfrekvensen avta, medan samtliga konstruktioner fortsatte väster om undersökningsområdet. Endast få härdar påträffades, varför det är troligt att exempelvis något slags mathantering försiggått på en plats utanför undersökningsområdet. Lämningarna har anmälts till FMIS och fått fornlämningsnummer Vaksala 379.

Figur 35. Lena Sundin och Robin Lucas gör en okulär besiktning av yta 148 SV innan sökschaktningen inleddes. Vy från söder. Platån på vilken boplatsen är koncentrerad kan anas centralt i bilden. Hagmarken är synlig i övre delen. Vy från sydöst. Foto: Malin Lucas, Upplandsmuseet.

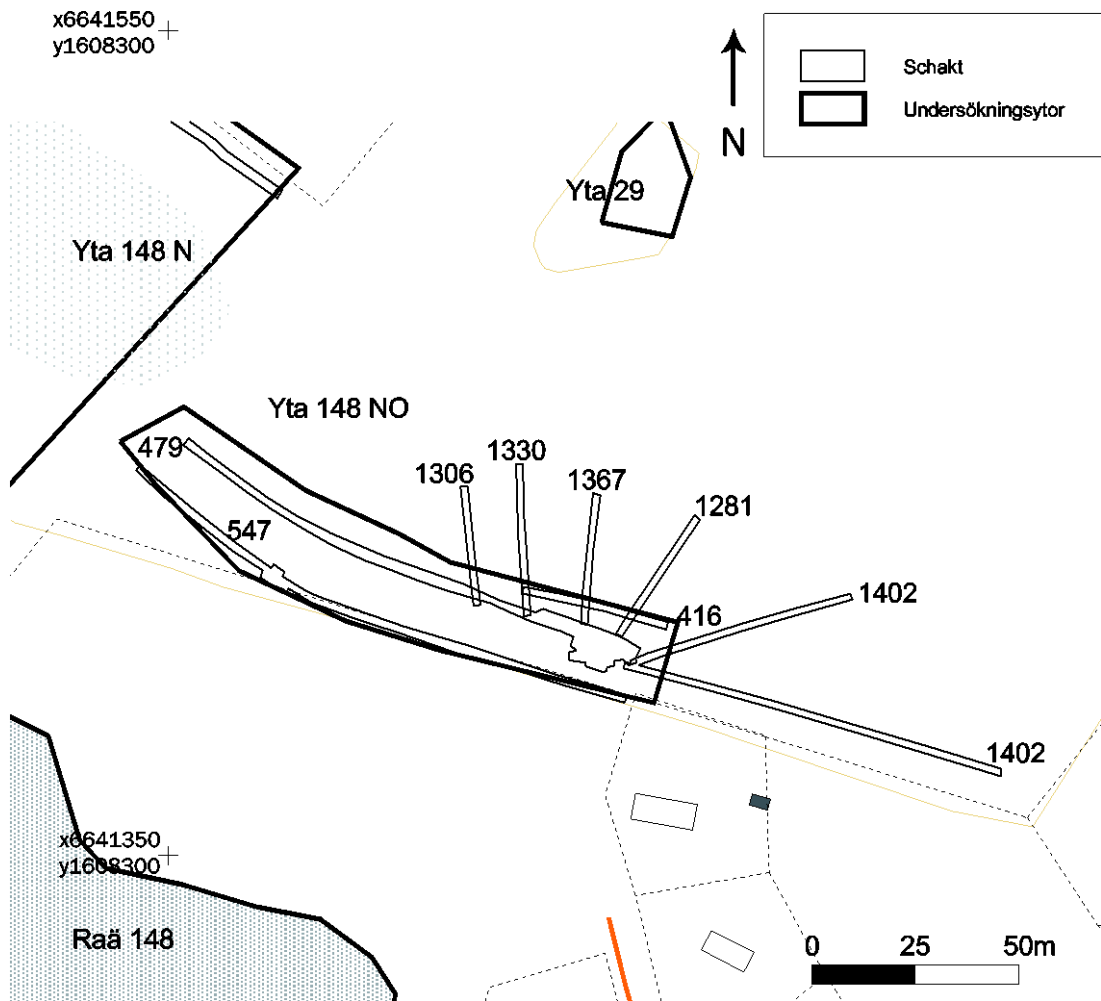
Yta 148 NO (Raä 380), förundersökning

Beskrivning

Området var 3300 m² stort och i sin helhet belägen i hävdad åkermark i en svag nordsluttning, 24 - 25 m.ö.h. På ytan grävdes inledningsvis tre parallella schakt, varvid boplatslämningar i form av stolphål påträffades. Ytterligare schakt drogs efter kontakt med länsstyrelsen i syfte att avgränsa boplatsen utanför det ursprungliga förundersökningsområdet, varvid ytterligare boplatsanläggningar påträffades. Lämningen kunde i och med denna utökade schaktning begränsas. Sammanlagt grävdes åtta schakt med en sammanlagd längd av 520 meter. Boplatslämningarna var nästan uteslutande belägna i ytans centrala och östra delar. Boplatsen var begränsad mot norr, öster och väster, där anläggningsfrekvensen avtog. Mot söder vidtog skogsmark med bitvis blockig terräng upp mot gravfältet Vaksala 148. Matjordslagret var 0,20 – 0,30 meter djupt och jordarten utgjordes av glacial lera.

Figur 36. Yta 148 NO under schaktning. Till vänster området där huskonstruktionen var belägen, till höger hägnad som kan avgränsa husets tun. Vy från öst. Foto: Malin Lucas, Upplandsmuseet.

Figur 37. Schaktplan över yta 148 NO. I sydväst gravfältet Vaksala 148.

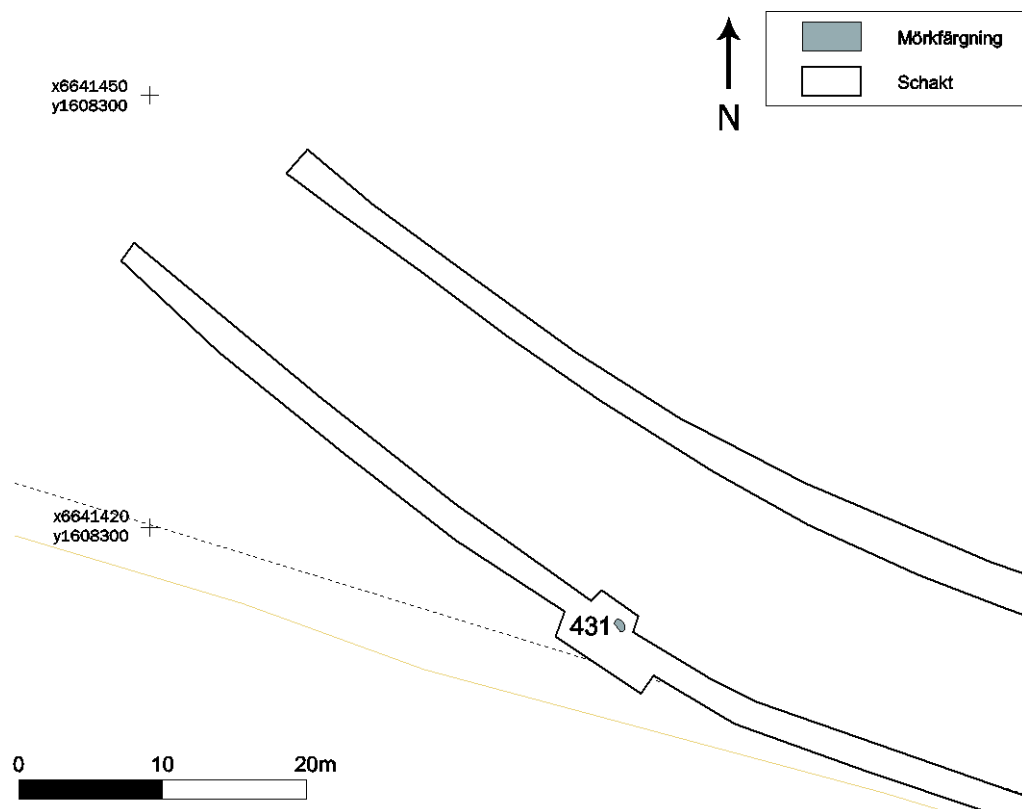
Anläggningar

Sammanlagt påträffades 43 anläggningar på ytan. Av dessa utgjordes 36 av stolphål. Dessa var 0,17 till 0,97 meter stora, och de 11 som undersöktes var 0,08 – 0,38 meter djupa. Minst 11, kanske så många som 16 stolphål kunde kopplas till en huskonstruktion. I en av dessa, A237, påträffades obrända ben av stor gräsätare, alltså häst eller nöt (F1). Fem ytterligare anläggningar kunde kopplas till en hägnad, medan resten var spridda över ytan, ensamma eller i ibland parvis.

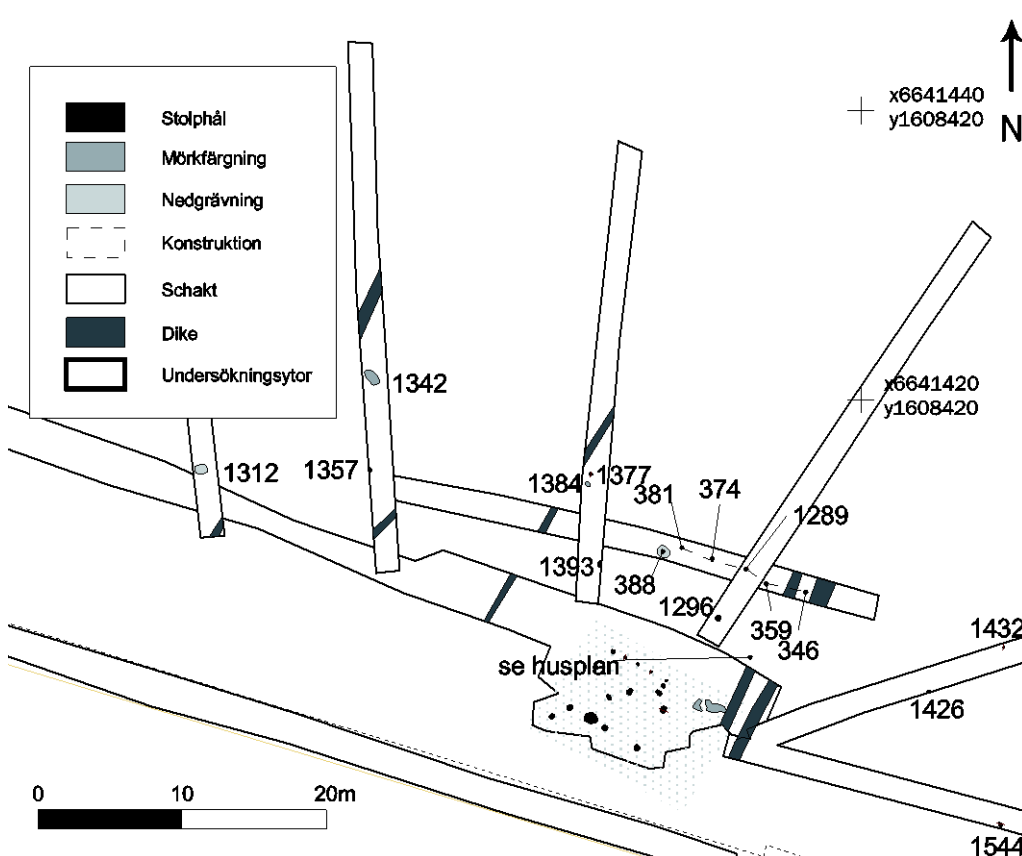
Fyra anläggningar kunde inte tolkas närmare än som mörkfärgningar, men en av dessa kan eventuellt ha utgjort stolphål. Två av dem fanns i anslutning till huskonstruktionen.

Tre nedgrävningar påträffades, varav en, A388, innehöll eventuella degelfragment (F8) och lerklining (F9). Ett lösfynd i form av keramik (F7) påträffades strax väster om huskonstruktionen. Godset var av allmän järnålderskaraktär, med struken yta och kvartsmagrat. Detta var den enda keramik som påträffades under förundersökningen.

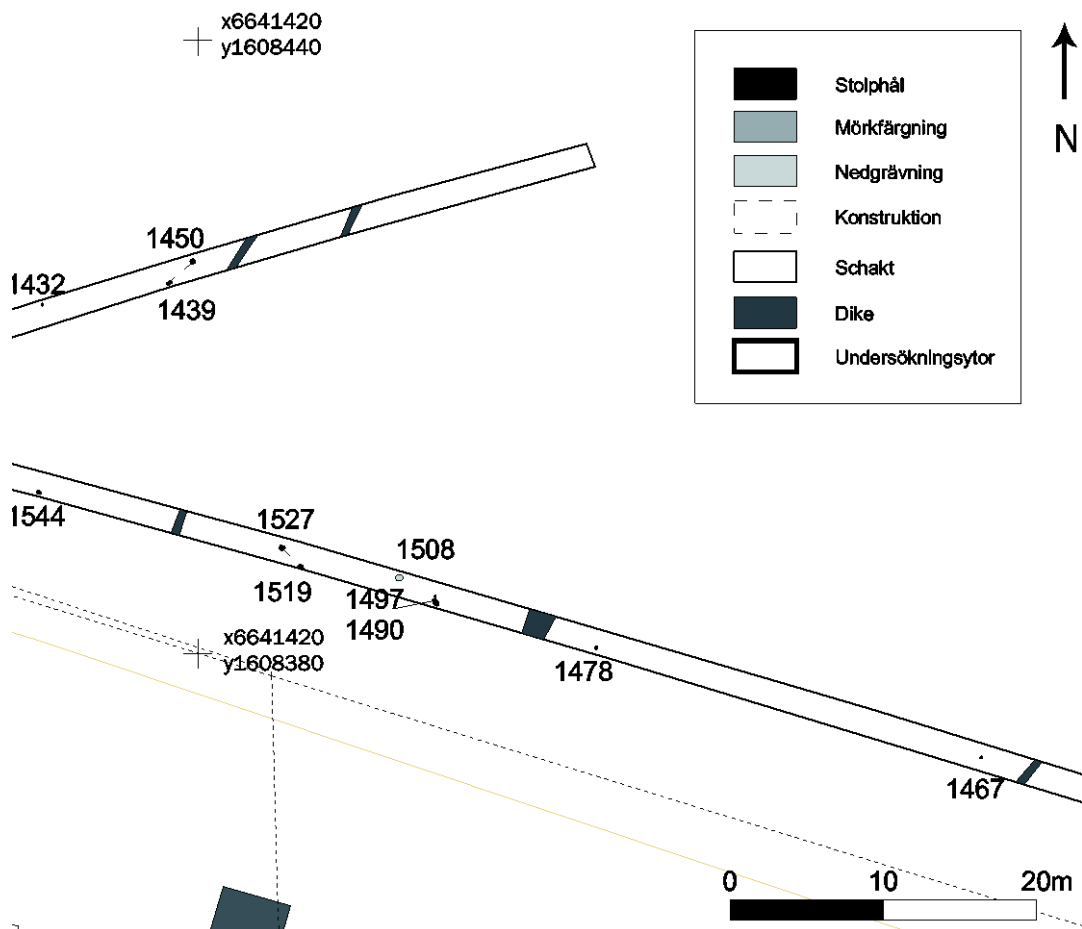
Inga härdar eller kokgropar påträffades på ytan.

Figur 38. Plan över de västra delarna av yta 148 NO.

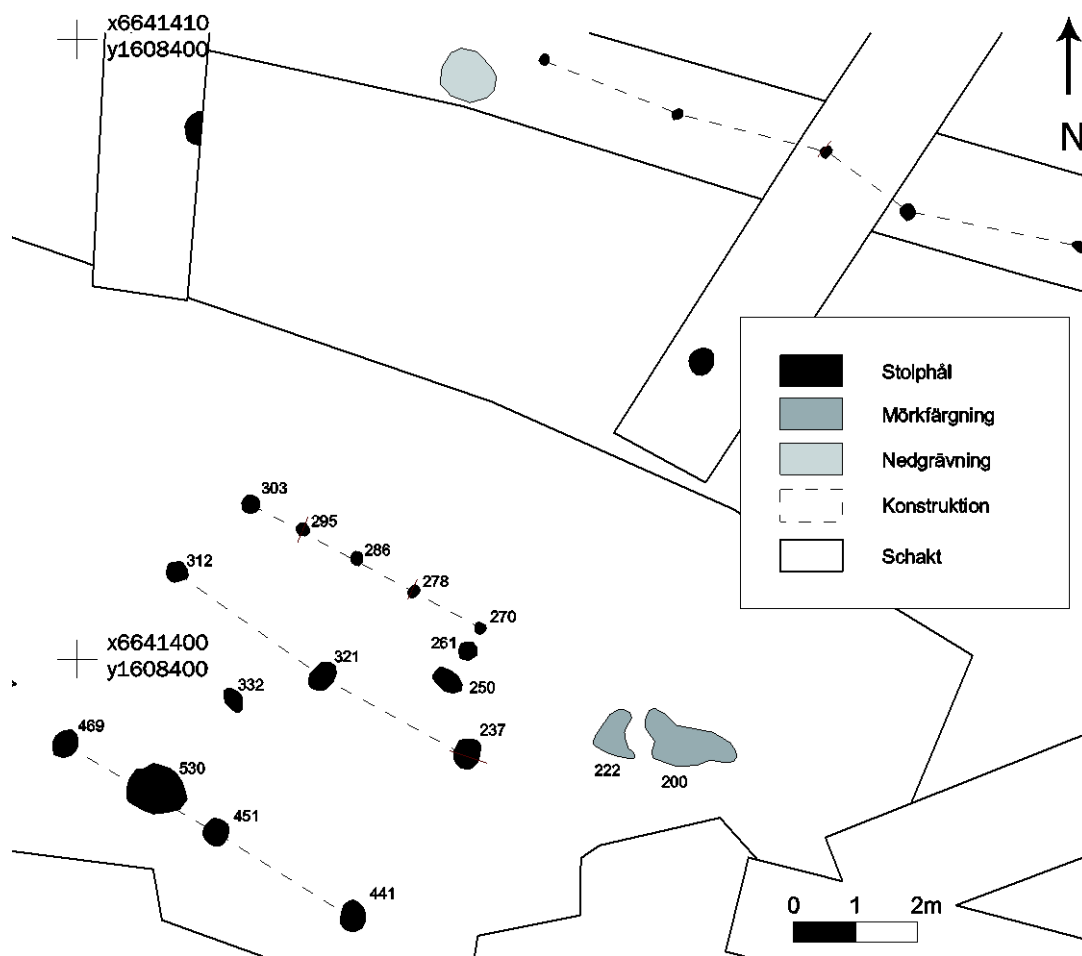
Figur 39. Plan över de centrala delarna av yta 148 NO. Huskonstruktion (markerat med prickad yta) synlig i nederkant. Se även figur 41-43.

Figur 40. Plan över de östra delarna av yta 148 NO.

Konstruktioner

Inom området kunde minst två konstruktioner identifieras, varav en kunde dateras och i viss mån typologiseras. Dessa konstruktioner var belägna i den centrala delen av ytan och utgjordes av delar av ett treskeppigt hus samt en hägnad.

Figur 41. Möjlig tolkning för huskonstruktionen och en hägnad på den centrala delen av yta 148 NO.

Huskonstruktionen utgjordes av en underbalanserad treskeppig byggnad med tre bockar vilkas stolphål var 0,31 – 0,56 meter i diameter. Takbärarna var kraftigt stenskodda och intill 0,40 meter djupa. Värt att notera är att skoningen utgjordes av övervägande skärvig sten, och att fyllningen i anläggningarna var kraftigt sotig. En förkolnad stolprest i A237 ¹⁴C-daterades till äldre förromersk järnålder, 510 – 390 f Kr (Ua-39546). En nordlig vägglinje identifierades, bestående av fem stolphål, 0,20 – 0,30 meter stora och 0,08 – 0,10 meter djupa. Även väggstolparna var sotiga och skodda med skärvig sten. Den nordligaste anläggningen, A303, kan ha ingått i en gavelkonstruktion, eftersom den avvek i storlek från den övriga i vägglinjen. Ytterligare fem stolphål fanns inom och intill husets begränsningar, men kunde inte direkt knytas till dess konstruktion. Husets bockbredd var 3,10 – 3,30 meter, med en antydning till en trapetsoid form. Extrapolerat från avståndet till den bevarade vägglinjen ger detta en totalbredd på 6,5 – 7 meter. Spannlängden var 2,65 – 2,90 meter. Huset var orienterat i riktning nordväst – sydöst. Trots utökad schaktning hittades inga ytterligare bockar. Eventuellt kan ytterligare en till två bockar finnas (eller ha funnits) sydöst om den avbanade konstruktionen, där ett par kraftiga diken löper, men knappast åt nordväst. Detta skulle huset en totallängd av maximalt 10 - 12 meter. Korta hus med dessa dimensioner har påträffats bland annat i Håga, Bondkyrko socken (jfr Göthberg 2000, s 34).

Figur 42. Stolphålet A237, vilket ^{14}C - daterades till äldre förromersk järnålder. Provet togs från en förkolnad stolprest, synlig i anläggningens botten. Vy från sydöst. Foto: Malin Lucas, Upplandsmuseet.

På ett avstånd av 8-9 meter norr om huskonstruktionen fanns en hägnad, bestående av fem stolphål, 0,18 - 0,27 meter stora. Hägnaden löpte parallellt med husets vägglinje. Denna parallellitet är troligtvis avsiktlig och kan innebära att hägnaden avgränsat ett gårdstun invid huset.

Inga fler konstruktioner kunde identifieras säkert, men vid två tillfällen påträffades parställda stolphål i dimensionen 0,30 - 0,45 meter, väl kraftiga för att utgöra hägnadsstolpar. Stolphålen i paren stod på ett avstånd på 1,75 respektive 2,05 meter från varandra, en tänkbar ”bockbredd”. Det är mycket möjligt att de bägge stolpparen representerar byggnader orienterade i riktning nordväst - sydöst respektive nordöst - sydväst. I övrigt kan de spridda stolphål som påträffades på ytan troligen kopplas till hägnader, även om det inte går att utesluta ytterligare huskonstruktioner.

Figur 43. Huset, med takbärande bockar och väggstolpar markerade. Vy från sydöst. Foto och digital bearbetning: Robin Lucas, Upplandsmuseet.

Bedömning

Yta 148 NO har utgjort delar av en boplats från äldre förromersk järnålder. Viss överlagring kan ha förkommit, varför fler tidshorisonter är möjliga. Förutom huset, som av allt att döma brunnit, med dess tun och de övriga möjliga huskonstruktionerna, påträffades inga strukturer som kunde tillföra något om boplatsens organisation; inga tydliga aktivitetsytor för mat- och avfallshantering, fyndförande lager eller brunnar. De eventuella degelfragment som fanns i nedgrävningen A388 indikerade metallhantverk, men inga anläggningar som kunde kopplas till sådan aktivitet påträffades. Det faktum att inte ens några härdar påträffades, och att boplatsen var avgränsad i både nord, öst och väst, ger en stark antydning om en organisation där eldfångda aktiviteter bedrivits i sydväst, utanför undersökningsområdet. En slutsats kan därför vara att boplatsens huvudsakliga utbredning står att söka i skogsmarken åt söder. Lämningarna har anmälts till FMIS och fått fornlämningsnummer Vaksala 380.

Avslutande kommentarer

De lämningar som framkom vid förundersökningarna kunde alla dateras till förromersk järnålder. Alla fyra daterade prov kunde placeras härledas till en period om 350 år. Det omkringliggande landskapet dominerades av lämningar som traditionellt brukar kunna dateras till bronsålder, i form av skärvstenhögar och älvkvarnsförekomster, samt äldre järnålder, i form av gravtyper som trekantiga och kvadratiska stensättningar. I området finns även ett visst yngre järnåldersinslag, huvudsakligen i form av gravtyper som högar och rektangulära stensättningar (jfr Göthberg & Åberg 2007, s 320 ff). Dateringarna är därför inte förvånande, även om boplatser påträffade i Uppländska odlingslandskap tenderar att härröra från romersk snarare än förromersk järnålder. Det är emellertid inte uteslutet att fler perioder än den analysresultaten pekar ut finns representerade i de nya lämningarna. Vid yta 148 NO (Vaksala 380), vilken hade den tidigaste dateringen, 510 – 390 f.Kr., är det exempelvis mycket troligt att strukturer från yngre bronsåldern finns representerade, medan yta 148 SV (Vaksala 379), daterad till 360 – 170 f Kr, mycket väl kan rymma strukturer från romersk järnålder.

Det verkar på hela taget sannolikt att någon av eller alla de lämningar som framkom vid förundersökningen skulle ha ett samband med gravfältet Vaksala 148. Möjligen har detta fungerat som ett bygdegravfält för de omkringliggande bosättningarna.

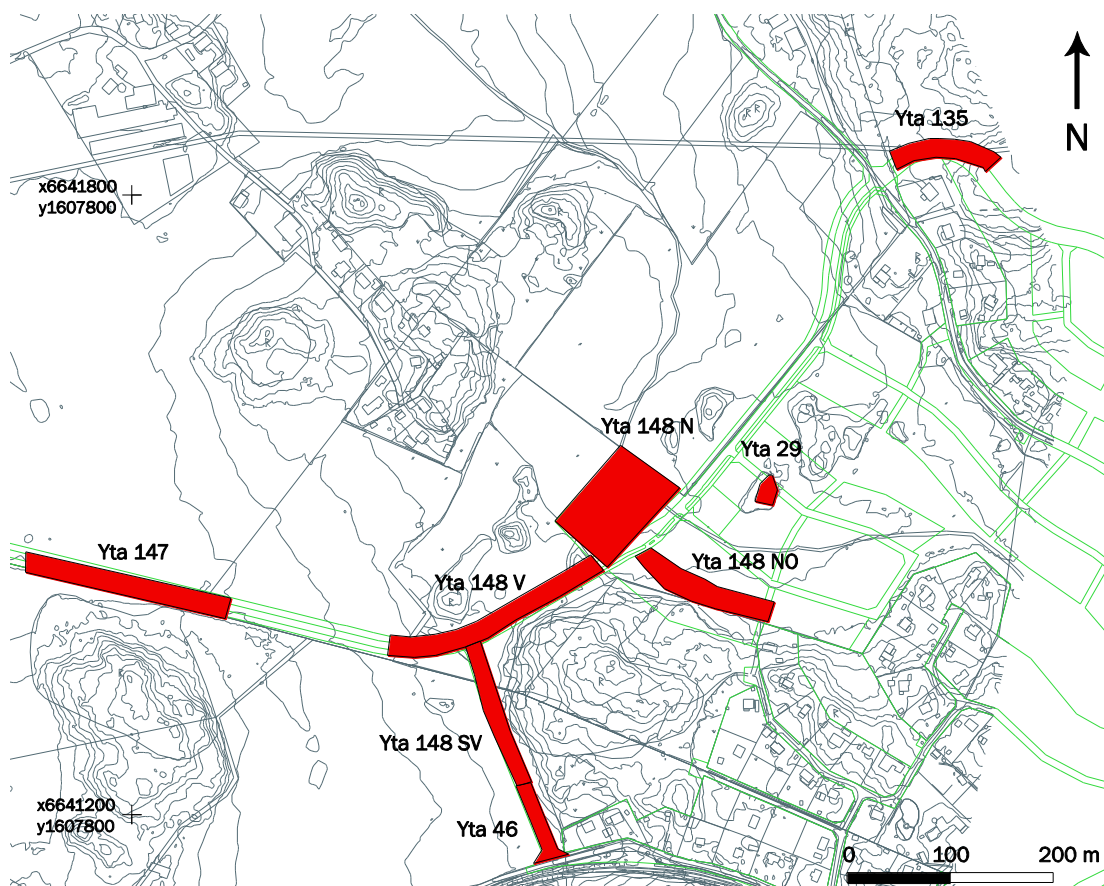
Sammanfattning

Med anledning av planerat hus- och vägbyggnation har Upplandsmuseet genomfört en arkeologisk utredning etapp II samt en förundersökning kring Skölsta i Vaksala socken. Utredningen genomfördes i syfte att klargöra eventuell förekomst av tidigare okända lämningar inom ytorna 4, 14, 15, 23, 29 och 46, medan förundersökningen syftade till att klargöra fornlämningens avgränsning och omfattning i anslutning till fornlämningarna RAÄ 135:1, 147:1, 148:1, samt 187:1-2. För att så tydligt och översiktligt som möjligt redovisa resultaten presenteras de i denna sammanfattning i punktform.

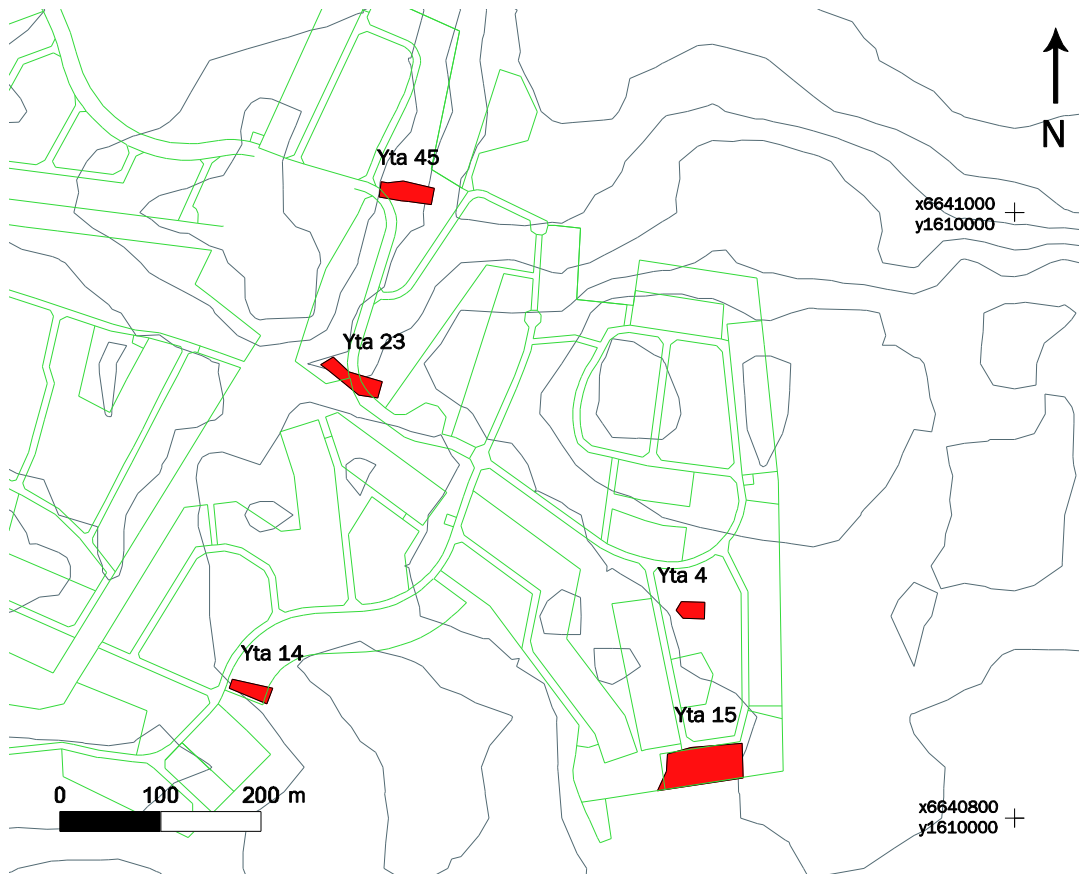
- Yta 4 – Stenåldersläge. Ingenting av antikvariskt intresse påträffat vid rutgrävning.
- Yta 14 – Stenåldersläge. Ingenting av antikvariskt intresse påträffat vid rutgrävning.
- Yta 15 – Boplatsläge. Ingenting av antikvariskt intresse påträffat vid söschaktsgrävning.
- Yta 23 – Boplatsläge. Ingenting av antikvariskt intresse påträffat vid söschaktsgrävning.
- Yta 29 – Gravläge. Lämningar efter sentida skjutbana påträffade vid rutgrävning. Inga indikationer på förhistorisk aktivitet.
- Yta 45 – Stenåldersläge. Ingenting av antikvariskt intresse påträffat vid rutgrävning.
- Yta 46 – Boplatsläge. Enstaka boplatsindikerande anläggningar påträffade vid söschaktsgrävning. Kan kopplas ihop med lämningar vid Yta 148 SV.
- Yta 135 – Gravläge. Sentida hägnader, ladugrund samt grop dokumenterade. Ingenting av antikvariskt intresse påträffat vid rutgrävning.
- Yta 147 – Gravläge. Ingenting av antikvariskt intresse påträffat vid söschaktsgrävning.
- Yta 148 V – Boplats/gravläge. Äldre odlingslager (Vaksala 381) och stolphål (Vaksala 378) påträffade vid söschaktsgrävning. Tämmligen överplöjt. Troligen avgränsning av boplats belägen i åkermarken nordöst om undersökningsområde. Eventuell hägnad/ gavelkonstruktion dokumenterad och ¹⁴C-daterad till äldre förromersk järnålder.
- Yta 148 SV – Boplats/gravläge. Flera möjliga huskonstruktioner och ett antal andra boplatslämningar påträffade vid söschaktning (Vaksala 379). Tämmligen överplöjt. Hus ¹⁴C-daterat till förromersk järnålder. Samstämmig datering från ensamliggande härd. Indikationer på metallhantverk. Ytan fortsätter utanför undersökningsområdet i väst. Inga indikationer på gravar.

- Yta 148 NO – Boplats/gravläge. Minst en treskeppig huskonstruktion och ett antal andra boplatslämningar påträffade vid sökschaktning (Vaksala 380). Överplöjt men välbevarat. Hus ¹⁴C-daterat till äldre förromersk järnålder. Indikationer på metallhantverk. Ytan fortsätter troligen utanför undersökningsområdet i söder. Inga indikationer på gravar.

De framkomna lämningarna stämmer väl in i den omkringliggande fornlämningsmiljön, som har en övervikt på lämningar från bronsålder och äldre järnålder. Emellertid avviker dateringarna till förromersk järnålder från normen i Uppländska odlingslandskap, där påträffad bebyggelse oftast brukar kunna dateras till en senare period, nämligen romersk järnålder.

Figur 44. Västra delen av undersökningsområdet med ytor och aktuell detaljplan.

Figur 45. Östra delen av undersökningsområdet med ytor och aktuell detaljplan.

Administrativa uppgifter

<i>Fastighet:</i>	Svia 3:5, 8:1 och 9:1
<i>Fornlämningsnummer:</i>	Vaksala 135, 147, 148 (inkluderande de nyfunna lämningarna 378, 379, 380 och 381) samt 187
<i>Fornlämningstyp:</i>	Boplatslämningar
<i>Undersökningstyp:</i>	Utredning etapp II samt förundersökning
<i>Orsak till undersökning:</i>	Husbyggnation, vägbygge, VA-anläggande, etablering av skola/förskola samt utjämningsmagasin för dagvatten
<i>Höjdsystem:</i>	RH200
<i>Koordinatsystem:</i>	RT 90 2,5g V
<i>Projektleddare:</i>	Malin Lucas
<i>Projektmedarbetare:</i>	Robin Lucas och Lena Sundin (praktikant)
<i>Upplandsmuseets dnr:</i>	Ar-664-2009
<i>Upplandsmuseets proj. nr:</i>	8322
<i>Beställare:</i>	JM Bygg AB
<i>Länsstyrelsens dnr:</i>	431-16174-08
<i>Datum för länsstyrelsens beslut:</i>	2009-09-18
<i>Länsstyrelsens handläggare:</i>	Tina Fors
<i>Fynd:</i>	Förvaras i Upplandsmuseets magasin (inv. nr. UM42339)
<i>Dokumentation:</i>	Förvaras i Upplandsmuseets arkiv

Referenser

Litteratur

- DMS 1:2 (Det medeltida Sverige) 1984*. Band 1 Uppland 2. Tiundaland: Ulleråker, Vaksala, Uppsala stad. Ferm, O. & Rahmqvist, S. (Red.) RAÄ, Stockholm.
- Göthberg, H.* 2000. Bebyggelse i förändring – Uppland från slutet på yngre bronsålder till tidig medeltid. *Opia* 25. Institutionen för arkeologi och antik historia. Uppsala.
- Göthberg, H. & Åberg, K.* 2007. Vaksala och Danmark. Bygder i skuggan av Gamla Uppsala. I: Land och samhälle i förändring - Uppländska bygder i ett långtidsperspektiv. E. Hjärthner-Holdar, H. Ranheden & A. Seiler (red). *Arkeologi E4 Uppland – studier*. Volym 4. (Riksantikvarieämbetet UV GAL, SAU, Upplandsmuseet). Uppsala.
- Lucas, M.* 2009. Bostadsbebyggelse i Skölsta, Särskild arkeologisk utredning, etapp I, Upplandsmuseets rapporter 2009:08.
- Schütz, B.* 2007. Ett bronsgjuteri från yngre bronsålder. I: P. Frölund & B. Schütz (red.) *Bebyggelse och bronsgjutare i Bredåker och Gamla Uppsala. Undersökningar för E4. Arkeologisk undersökning. Fornlämning 134, 596 & 599*. Upplandsmuseet Rapport 2007:03.

Muntliga uppgifter

Bergvall, Ove, grävmaskinist och jägare

Bilagor

Bilaga 1. Schakt och provrutor

Nr	Typ	Djup (m)	Jordart	Area (m ²)	Yta
11	Ruta	0,30	Siltig sand	0,50	4
12	Ruta	0,20	Morän	0,50	14
13	Ruta	0,20	Silt	0,50	14
14	Ruta	0,20	Lera	0,50	14
15	Ruta	0,20	Morän	0,50	14
16	Ruta	0,20	Lera	0,50	45
17	Ruta	0,10	Sand/morän	0,50	45
18	Ruta	0,20	Lera	0,50	45
19	Ruta	0,10	Sand/morän	0,50	45
20	Ruta	0,20	Sand	0,50	45
21	Ruta	0,10	Sand/morän	0,50	45
22	Schakt	0,20	Lera	286,00	147
26	Schakt	0,20	Lera	37,00	148 V
35	Schakt	0,10	Siltig lera	240,00	148 N
36	Schakt	0,20	Siltig lera	150,00	148 N
37	Schakt	0,10	Grusig morän	9,00	148 V
38	Schakt	0,10	Grusig morän	5,00	148 V
39	Schakt	0,10	Grusig morän	12,00	148 V
40	Schakt	0,10	Grusig morän	6,00	148 V
41	Schakt	0,20	Lera	374,00	148 V
42	Schakt	0,20	Lera	190,00	148 V
43	Schakt	0,20	Lera	28,00	148 V
44	Schakt	0,10	Lera	66,00	148 SV
45	Schakt	0,10	Lera	16,00	148 SV
46	Schakt	0,20	Lera	77,00	148 V
47	Schakt	0,20	Lera	34,00	148 V
60	Ruta	0,15	Sand	1,00	29
61	Ruta	0,20	Sand	1,00	29
62	Ruta	0,15	Sand	1,00	29
63	Ruta	0,20	Sand	1,00	29
64	Ruta	0,20	Sand	1,00	29
65	Ruta	0,20	Sand	1,00	29
67	Schakt	0,20	Lera	101,00	148 V
68	Ruta	0,05	Morän/berg	0,50	45
69	Ruta	0,05	Morän/berg	0,50	45
70	Ruta	0,10	Sand/morän	0,50	45
75	Ruta	0,20	Siltig lera	1,00	135
76	Ruta	0,20	Siltig lera	1,00	135
77	Ruta	0,20	Siltig lera	1,00	135
78	Ruta	0,20	Siltig lera	1,00	135
79	Ruta	0,30	Siltig sand	0,50	4
80	Ruta	0,30	Siltig sand	0,50	4
81	Ruta	0,30	Siltig sand	0,50	4
82	Ruta	0,30	Siltig sand	0,50	4
83	Schakt	0,10	Siltig lera	59,00	15
84	Schakt	0,10	Siltig lera	44,00	15
85	Schakt	0,10	Lera	78,00	23
86	Schakt	0,20	Lera	25,00	23
88	Schakt	0,10	Siltig lera	44,00	15

416	Schakt	0,25	Lera	65,00	148 NO
479	Schakt	0,20	Lera	377,00	148 NO
547	Schakt	0,25	Lera	283,00	148 NO
673	Schakt	0,20	Lera	121,00	148 V
687	Schakt	0,20	Lera	12,00	148 V
691	Schakt	0,20	Lera	117,00	148 V
1179	Schakt	0,10	Lera	288,00	148SV/46
1240	Schakt	0,20	Lera	249,00	148 V/46
1281	Schakt	0,30	Lera	58,00	148 NO
1306	Schakt	0,30	Lera	48,00	148 NO
1330	Schakt	0,30	Lera	62,00	148 NO
1367	Schakt	0,30	Lera	53,00	148 NO
1402	Schakt	0,25	Lera	253,00	148 NO

Bilaga 2. Anläggningar

Nr	Typ	Längd (m)	Bredd (m)	Djup (m)	Kontext	X	Y	Yta
48	Kulturlager	0,30	Ej avgränsat	0,10		6641397,71	1608160,42	148 V
49	Stolphål	0,15	0,15	0,07		6641372,56	1608065,10	148 V
71	Ladugrund	7,00	6,00	1,0 (h)		6641828,40	1608608,50	135
72	Grop	5,00	5,00	0,75		6641841,19	1608603,94	135
200	Mörkfärgning	1,60	0,70	Plandok		6641398,74	1608409,92	148 NO
222	Mörkfärgning	0,76	0,73	Plandok		6641398,79	1608408,68	148 NO
237	Stolphål	0,40	0,35	0,38	Hus	6641398,47	1608406,30	148 NO
250	Stolphål	0,52	0,33	Plandok	Hus?	6641399,67	1608405,98	148 NO
261	Stolphål	0,30	0,30	Plandok	Hus?	6641400,13	1608406,31	148 NO
270	Stolphål	0,20	0,20	Plandok	Hus	6641400,50	1608406,51	148 NO
278	Stolphål	0,20	0,20	0,08	Hus	6641401,10	1608405,44	148 NO
286	Stolphål	0,20	0,20	Plandok	Hus	6641401,63	1608404,52	148 NO
295	Stolphål	0,25	0,25	0,10	Hus	6641402,10	1608403,64	148 NO
303	Stolphål	0,30	0,30	Plandok	Hus	6641402,50	1608402,80	148 NO
312	Stolphål	0,31	0,30	0,36	Hus	6641401,41	1608401,61	148 NO
321	Stolphål	0,56	0,37	Plandok	Hus	6641399,73	1608403,96	148 NO
332	Stolphål	0,42	0,28	Plandok	Hus?	6641399,34	1608402,52	148 NO
346	Stolphål	0,24	0,18	Plandok	Hägnad	6641406,65	1608416,20	148 NO
359	Stolphål	0,27	0,25	Plandok	Hägnad	6641407,22	1608413,42	148 NO
374	Stolphål	0,20	0,17	Plandok	Hägnad	6641408,80	1608409,70	148 NO
381	Stolphål	0,18	0,18	Plandok	Hägnad	6641409,68	1608407,55	148 NO
388	Nedgrävning	0,95	0,83	0,21		6641409,42	1608406,32	148 NO
431	Mörkfärgning	0,90	0,55	Plandok		6641417,92	1608326,93	148 NO
441	Stolphål	0,50	0,40	Plandok	Hus	6641395,86	1608404,46	148 NO
451	Stolphål	0,44	0,42	Plandok	Hus	6641397,21	1608402,24	148 NO
460	Stolphål	0,40	0,35	Plandok	Hus?	6641398,01	1608398,58	148 NO
469	Stolphål	0,50	0,40	Plandok	Hus	6641398,64	1608399,80	148 NO
530	Stolphål	0,97	0,79	Plandok	Hus?	6641397,91	1608401,28	148 NO
578	Stolphål	0,10	0,10	0,04		6641359,84	1608039,25	148 V
584	Stolphål	0,35	0,32	0,08		6641359,53	1608038,80	148 V
594	Stolphål	0,52	0,52	0,16		6641359,24	1608035,72	148 V
606	Stolphål	0,20	0,20	0,09		6641360,04	1608033,80	148 V
616	Stolphål	0,51	0,51	0,08		6641361,79	1608030,66	148 V
629	Stolphål	0,30	0,30	0,18		6641363,66	1608027,50	148 V
641	Stolphål	0,25	0,25	0,09		6641371,73	1608041,72	148 V
654	Utgår	0,00	0,00	Plandok		6641372,59	1608038,93	148 V
668	Stolphål	0,12	0,12	0,05		6641376,52	1608024,76	148 V
738	Stolphål	0,32	0,22	Plandok		6641278,33	1608154,59	148 SV
747	Stolphål	0,14	0,14	0,08		6641279,45	1608152,72	148 SV
754	Härd	0,93	0,00	Plandok		6641293,94	1608143,93	148 SV
763	Stolphål	0,37	0,37	0,22	Hägnad	6641296,99	1608143,22	148 SV
772	Stolphål	0,14	0,14	Plandok		6641297,86	1608143,65	148 SV
779	Stolphål	0,41	0,26	0,08	Hus	6641298,00	1608142,78	148 SV
789	Stolphål	0,38	0,25	0,08		6641300,84	1608143,30	148 SV
795	Nedgrävning	0,60	0,50	0,14		6641300,60	1608142,36	148 SV
806	Stolphål	0,60	0,40	0,17	Hus	6641300,71	1608141,94	148 SV
819	Stolphål	0,65	0,65	0,22	Hus	6641303,65	1608141,01	148 SV
832	Stolphål	0,70	0,31	0,10	Hus	6641299,86	1608149,58	148 SV
840	Stolphål	0,88	0,42	Plandok	Hus	6641302,55	1608149,01	148 SV
849	Stolphål	0,70	0,47	0,06	Hus	6641302,10	1608148,40	148 SV
863	Stolphål	0,21	0,15	0,08	Hägnad	6641299,08	1608143,36	148 SV
901	Mörkfärgning	0,75	0,75	Plandok		6641299,20	1608148,49	148 SV
913	Mörkfärgning	0,33	0,22	Plandok	Hus?	6641299,56	1608148,70	148 SV
924	Härd	0,00	0,00	Plandok	Hus	6641301,93	1608141,24	148 SV
929	Härd	1,09	0,60	0,37		6641288,92	1608154,35	148 SV

939	Stolphål	0,40	0,40	Plandok	Hus	6641303,94	1608142,11	148 SV
948	Stolphål	0,17	0,17	Plandok		6641275,92	1608155,37	148 SV
956	Stolphål	0,15	0,15	Plandok		6641274,86	1608155,44	148 SV
963	Stolphål	0,29	0,29	0,09	Hus	6641272,97	1608155,93	148 SV
972	Stolphål	0,30	0,20	Plandok	Hus	6641271,67	1608156,78	148 SV
980	Stolphål	0,23	0,17	Plandok	Hus	6641271,19	1608157,20	148 SV
988	Stolphål	0,18	0,15	Plandok	Hus	6641267,98	1608159,14	148 SV
996	Stolphål	0,18	0,18	Plandok	Hus	6641267,46	1608159,66	148 SV
1003	Stolphål	0,24	0,24	0,18		6641266,90	1608159,27	148 SV
1012	Stolphål	0,20	0,20	Plandok	Hus	6641265,60	1608160,85	148 SV
1018	Nedgrävning	0,71	0,00	0,12	Hus	6641261,36	1608161,08	148 SV
1027	Stolphål	0,74	0,50	Plandok	Hus	6641259,50	1608161,95	148 SV
1039	Stolphål	0,30	0,25	Plandok	Hus	6641257,95	1608163,04	148 SV
1050	Stolphål	0,83	0,57	Plandok	Hus	6641256,55	1608163,75	148 SV
1065	Stolphål	0,54	0,44	Plandok	Hus	6641254,54	1608164,95	148 SV
1077	Stolphål	0,50	0,40	Plandok	Hus	6641253,98	1608165,34	148 SV
1088	Stolphål	0,40	0,40	0,14	Hus	6641251,81	1608166,90	148 SV
1098	Stolphål	0,70	0,00	Plandok	Hus	6641244,27	1608168,17	148 SV
1108	Stolphål	0,57	0,00	Plandok	Hus	6641244,81	1608169,37	148 SV
1117	Nedgrävning	1,10	0,75	0,23		6641241,43	1608170,06	148 SV
1133	Stolphål	0,26	0,26	Plandok		6641236,50	1608171,50	148 SV
1168	Stolphål	0,35	0,35	0,10		6641215,10	1608186,48	148 SV
1217	Nedgrävning	2,30	0,00	Plandok		6641226,27	1608175,75	148 SV
1228	Stolphål	0,35	0,25	Plandok	Hägnad	6641295,53	1608143,58	148 SV
1289	Stolphål	0,24	0,20	0,08	Hägnad	6641408,18	1608412,10	148 NO
1296	Stolphål	0,44	0,39	Plandok		6641404,81	1608410,09	148 NO
1312	Nedgrävning	0,90	0,70	Plandok		6641415,14	1608374,23	148 NO
1342	Mörkfärgning	1,25	0,65	Plandok		6641421,48	1608386,09	148 NO
1357	Stolphål	0,45	0,00	Plandok		6641415,05	1608385,96	148 NO
1377	Stolphål	0,30	0,20	0,10		6641414,78	1608401,26	148 NO
1384	Mörkfärgning	0,40	0,30	Plandok		6641414,08	1608401,06	148 NO
1393	Stolphål	0,55	0,00	Plandok		6641408,56	1608401,88	148 NO
1426	Stolphål	0,30	0,00	Plandok		6641399,71	1608424,72	148 NO
1432	Stolphål	0,29	0,29	0,12		6641402,79	1608429,90	148 NO
1439	Stolphål	0,27	0,23	0,19	Hägnad	6641404,21	1608438,19	148 NO
1450	Stolphål	0,35	0,35	Plandok	Hägnad	6641405,61	1608439,71	148 NO
1467	Stolphål	0,17	0,17	0,09		6641373,23	1608491,21	148 NO
1478	Stolphål	0,27	0,19	Plandok		6641380,39	1608466,07	148 NO
1490	Stolphål	0,20	0,15	Plandok		6641383,75	1608455,56	148 NO
1497	Stolphål	0,50	0,35	Plandok		6641383,33	1608455,62	148 NO
1508	Nedgrävning	0,48	0,38	Plandok		6641384,96	1608453,21	148 NO
1519	Stolphål	0,45	0,00	Plandok	Hus?	6641385,67	1608446,74	148 NO
1527	Stolphål	0,42	0,42	0,09	Hus?	6641386,92	1608445,56	148 NO
1544	Stolphål	0,29	0,29	0,16		6641390,55	1608429,69	148 NO
10001	Hägnad	23,00	1,00	1,0 (h)		6641844,77	1608589,03	135
10002	Hägnad	68,00	1,00	1,0 (h)		6641857,23	1608567,10	135

Bilaga 3. Fynd

<i>Fnr</i>	<i>Material</i>	<i>Sakord</i>	<i>Vikt (g)</i>	<i>Antal</i>	<i>Notering/Art</i>	<i>Kontext</i>	<i>Yta</i>
1	Ben		41	5	Stor gräsätare	Stolphål 237	148 NO
2	Ben		24	5	Får/get, mellanstort däggdjur	Stolphål 594	148 V
3	Ben		4	1	Däggdjur	Stolphål 849	148 NO
4	Ben		33	7	Svin, stor gräsätare, däggdjur	Härd 929	148 SV
5	Ben		41	7	Får/get, svin, fågel	Nedgrävning 1117	148 SV
6	Bränd lera	Degel	6	2	Fragment	Nedgrävning 1117	148 SV
7	Keramik	Kärl	10	2	Struken, kvartsmagrad	Lösfynd	148 NO
8	Bränd lera	Degel?	6	6	Fragment, osäker tolkning	Nedgrävning 388	148 NO
9	Bränd lera	Lerklining	3	1	Formad, ej avtryck	Nedgrävning 388	148 NO

Bilaga 4. ¹⁴C-resultat

<i>Nr</i>	<i>Kontext</i>	<i>Material</i>	<i>Art</i>	<i>LabNr</i>	<i>¹⁴C</i>	<i>Kal1 (68,2% prob.)</i>	<i>Kal1 (95,4% prob.)</i>	<i>Yta</i>
1	Stolphål 237	Kol	ej analyserat	Ua-39546	2369+/-30	510 - 390 f Kr	540 - 380 f Kr	148 NO
4	Härd 929	Kol	ej analyserat	Ua-39547	2165+/-30	360 - 170 f Kr	360 - 110 f Kr	148 SV
5	Stolphål 819	Trä	ej analyserat	Ua-39548	2242+/-39	390 - 210 f Kr	400 - 200 f kr	148 SV
8	Stolphål 594	Ben	Får/get	Ua-39549	2338+/-49	510 - 360 f Kr	750 - 200 f Kr	148 V